Fordítástudomány (2026) 28. évf. 1. szám. 9–62. DOI: https://doi.org/10.35924/fordtud.28.1.1

Műfajtranszfer-stratégiák a lexiko-grammatikai és a topikszerkezeti kohézió célnyelvi újrateremtésében négy műfaj angolról magyarra való fordításában: esettanulmány

Károly Krisztina[1], Behon-Görözdi Dóra[2], Hargitai Ildikó[2], M. Szegedi Eszter[2], Noszlopi-Éltető Kamilla[2]

[1.] ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Angol-Amerikai Intézet, Angol Nyelvpedagógia Tanszék; [2.] ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program

Kivonat: A műfaji szempontú kutatások tanúsága szerint fordítás során a fordító számos olyan, többnyire szándékos szövegszintű döntést hoz, amelynek célja a forrásnyelvi szöveg műfaji identitásának megőrzése, sikeres átültetése a célnyelvi fordításba. Korlátozottak azonban az ismereteink arról, hogy e döntéseket befolyásolja-e az, hogy a fordító milyen műfajjal dolgozik. Kvalitatív kutatásunk fő célja ezért annak mélyreható vizsgálata – két konkrét szövegváltozó vonatkozásában –, hogy különféle területekhez tartozó, eltérő műfajú szövegpéldányokat milyen topik- és kohéziós szerkezet jellemez, és hogy az angolról magyarra történő fordítás során milyen speciális műfajtranszfer-stratégiák érvényesülnek a lexiko-grammatikai és a topikszerkezeti kohézió célnyelvi újrateremtésében. Az elemzés arra is kitér, hogy milyen kohéziós eltolódások keletkeznek a fordítás folyamatában. E feltáró jellegű, leíró szemléletű esettanulmány korpuszát négy műfaj angol forrásnyelvi és azok magyar célnyelvi változata alkotja: egy orvosi alkalmazási előírás, egy vallási áhítat, egy novella és egy hírszöveg. A topikszerkezeti kohézió vizsgálatára Lautamatti (1987) elméletét és topikszerkezet-elemző modelljét, a lexiko-grammatikai kohézió feltárására pedig Halliday és Hasan (1976) és Hasan (1984) kohézióelméletét és elemző modelljét alkalmaztuk. A négy műfajra irányuló esettanulmány eredményei azt mutatják, hogy a műfajok között számottevő lexiko-grammatikai és topikszerkezeti kohéziós különbség van, amelyek az angolról magyarra történő fordítás során eltérő műfajtranszfer-stratégiákat indukálnak és változatos kohéziós eltolódásokat okoznak. A dolgozat következtetései lehetővé teszik jövőbeli kutatások számára az eredmények érvényességének nagyméretű korpuszokon történő ellenőrzését, és célzottan műfaji szempontú, adott műfajra általános érvényű következtetések megfogalmazását a fordítás elmélete és az angolról magyarra fordítás gyakorlata számára.

Kulcsszavak: műfaj, műfajtranszfer-stratégiák, lexiko-grammatikai kohézió, topikszerkezet, topikszerkezeti kohézió, kohéziós eltolódás

Károly Krisztina: karoly.krisztina@btk.elte.hu • https://orcid.org/0000-0002-2616-1254;
Behon-Görözdi Dóra: gorozdi.dora@gmail.com • https://orcid.org/0009-0007-3037-6665;
Hargitai Ildikó: hargitai.b.ildiko@gmail.com • https://orcid.org/0009-0007-7305-1692;
M. Szegedi Eszter: szegedieszter123@gmail.com • https://orcid.org/0009-0008-4856-6552;
Noszlopi-Éltető Kamilla: elteto.kamilla@gmail.com • https://orcid.org/0009-0002-2091-745X

1. Bevezetés

Kvalitatív szemléletű esettanulmányunk fókuszában olyan szövegszerkezeti tulajdonságok feltérképezése áll különböző műfajokból származó angol forrásnyelvi szövegekben és ezek magyar célnyelvi változatában, melyek fordítása a korábbi kutatások tanúsága szerint nehézségekbe ütközhet a forrásnyelvi szöveg műfaji identitásának megőrzése szempontjából (Bhatia 1997b, Pilegaard 1997, Pisanski Peterlin 2008). Károly (2007, 2008) szerint ezek célnyelvi megteremtése/újraalkotása speciális fordítási stratégiák alkalmazását teszik szükségessé, amelyeket *műfajtranszfer-stratégiáknak* nevezett el. A terminus olyan, többnyire szándékos fordítói döntéseket foglal magába, „amelyek célja a forrásnyelvi szöveg műfaji identitásának megőrzése a célnyelvi fordításban", vagyis „kommunikatív és funkcionális értelemben ekvivalens" célnyelvi szöveg létrehozása, hogy „a fordítás megfeleljen a célnyelvi szituációnak és szándéknak" (2007: 213).

A szövegszerkezeti tulajdonságokat két aspektusból vizsgáljuk: a lexiko-grammatikai kohézió és a topikszerkezeti kohézió szempontjából. Feltáró jellegű, deskriptív szemléletű, mélyreható kvalitatív elemzéseink fő célja olyan következtetések (hipotézisek) megfogalmazása különféle tárgyú – Halliday és Matthiessen (2004) regiszterelméletében eltérő *mezőkhöz* (*'field'*) tartozó – és műfajú szövegek fordítását kísérő szövegszintű fordítási stratégiákról, amelyek azután lehetővé teszik érvényességük kvantitatív (statisztikai) vizsgálatát és, kellően nagy korpusz esetén, általánosítható következtetések megfogalmazását e nyelvi és műfaji szempontból is érzékeny, mégis kellő empirikus adat hiányában kevéssé kutatott területen. A kutatás további relevanciáját az adja, hogy fordítástudományi és szövegtani szempontokat és módszereket ötvözve tárja fel a szövegszerkezeti jellemzők műfajtól függő eltéréseit, valamint e jellemzők fordítás során bekövetkező módosulásait (*eltolódásait*/*shifts*: Blum-Kulka 1986). A topikszerkezet és a lexiko-grammatikai kohézió együttes vizsgálata nem csupán a szövegszintű fordítói döntések és stratégiák összefüggéseinek alaposabb megértéséhez és értelmezéséhez járul hozzá, hanem támogathatja a fordítókat és az ő képzésükkel foglalkozó szakembereket a műfaji tudatosság kialakításában és fejlesztésében. Rávilágít arra, hogy a fordítási stratégiák nagymértékben függenek attól, hogy milyen műfajú szöveggel dolgozik a fordító.

A vizsgálat gyakorlati hasznán túl a kutatásunkat az az elméleti probléma is motiválta, hogy bár elérhetők a lexiko-grammatikai szövegkohézió és a topikszerkezet fordítási/tolmácsolási viselkedésének feltárására irányuló elméleteket (Halliday és Hasan 1985-ös és Halliday és Matthiessen 2004-es elméletét, illetve Lautamatti 1978-as és 1987-es topikszerkezet-elemző modelljét) alkalmazó munkák mind a hazai (pl. Károly et al. 2012, Károly 2017, Károly et al. 2022), mind a nemzetközi szakirodalomban (pl. Blum-Kulka 1986, Shlesinger 1995, Gerzymisch-Arbogast 2006), az eddigiekben kevés figyelem irányult arra, hogy ezeket különböző műfajú szövegek összevetésére alkalmazzák.

Kutatásunkban négy, tárgyukat, célközönségüket, funkciójukat, s következésképp a nyelvi megformálásukat tekintve jelentősen eltérő műfajú szöveget és professzionális fordításaikat vizsgáltunk az orvosi szakszövegek, a vallás, a szépirodalom és a sajtó területéről: orvosi alkalmazási előírás, vallási áhítat, szépirodalmi szöveg (novella) és hírszöveg. Műfajválasztásunkat két módszertani megfontolás inspirálta. Egyfelől az, hogy közülük kettő (a hír- és az irodalmi szöveg) vonatkozásában jelentős korábbi kutatási előzmények állnak rendelkezésre, melyek viszonyítási pontokként szolgálhatnak (velük az eredmények összevethetők). A másik két műfaj (a vallási áhítat és az orvosi alkalmazási előírás) ugyanakkor kellően eltér az előbbiektől és kevésbé gyakran olvasott és kutatott, így elemzésük új ismeretekkel gazdagíthatja tudásunkat a szövegszerkezeti változók műfaji sajátosságairól és fordítási viselkedéséről. A másik módszertani ok a korpuszválasztás hátterében az, hogy e szövegek olyan műfajpéldányokat (*eseteket*) reprezentálnak, amelyek értelmezése a befogadó részéről eltérő háttértudást, értelmi és érzelmi viszonyulást, valamint absztrakciós képességet feltételeznek. Ez azért fontos, mert a szöveg értelmezhetősége függ a benne előforduló *szövegszervező* eszközöktől (Halliday és Matthiessen 2004), így a lexikogrammatikai és a topikszerkezeti kohéziós eszközök összetételétől is.

Az elemzést kettős cél vezérli: elsőként feltárjuk a különböző műfajú angol forrásszövegek kohéziós tulajdonságait, majd azt vizsgáljuk meg, hogy a magyar célszövegek tulajdonságai (kohéziós mintázatai) változnak-e a fordítás során („*eltolódnak-e*": Blum-Kulka 1986), és ha igen, hogyan. E célok tükrében a következő kutatási kérdésekre kerestünk választ:

(1) Milyen kohéziós és topikszerkezet jellemzi a különböző műfajú forrás- és célnyelvi szövegeket:
(1a) a lexiko-grammatikai kohézió vonatkozásában?
(1b) a topikszerkezeti változók vonatkozásában?
(2.) Azonosíthatók-e hasonlóságok, illetve különbségek a szövegekben a kohéziós eszközök mennyisége és minősége tekintetében? Amennyiben igen, melyek ezek?
(3) Azonosíthatók-e hasonlóságok, illetve különbségek a szövegekben a topikszerkezeti változók tekintetében? Amennyiben igen, melyek ezek?
(4) Azonosíthatók-e kohéziós, illetve topikszerkezeti eltolódások a fordítás során? Amennyiben igen, milyen eltolódások keletkeznek?
(5) Az elemzés eredményei alapján milyen hipotézisek fogalmazhatók meg a négy műfaj angol–magyar fordítását kísérő, a kohéziós struktúrát érintő műfajtranszferstratégiákról?

2. Elméleti háttér

2.1. A korpuszvizsgálat elméleti háttere

A kohéziós vizsgálatok a fordítástudományban elsősorban a fordítás során létrejövő szerkezeti változások, az ún. „kohéziós eltolódások" (Blum-Kulka 1986: 21) feltárására irányulnak. Kohéziós eltolódásnak azt a jelenséget tartják, amikor egy olyan kohéziós eszközt, amely a forrásnyelvi szövegben jelen van, a fordító kihagy vagy más eszközzel helyettesít. Ezek a szerkezeti változtatások egyrészt adódhatnak a forrás- és a célnyelv közötti rendszerbeli különbségekből, másrészt múlhatnak a fordító döntésén. Előbbi esetben kötelező, utóbbiban opcionális (fakultatív) módosítások mennek végbe a fordítás folyamata során (Károly 2014).

2.1.1.Halliday és Hasan (1976) kohéziós elmélete

Az angol nyelv lexiko-grammatikai (a mondatok határain túlmutató) kohéziós eszközeinek mindeddig legteljesebb és legszélesebb körben hivatkozott leírását Halliday és Hasan (1976) dolgozta ki. Elméletük szerint – egyebek mellett – a szöveg két eleme közötti kohéziós kapcsolat eredményeként jön létre a szövegszerűség. Ezt a kapcsolatot *kötés*nek (*'tie'*) nevezik. Halliday és Hasan elmélete felhasználásával a műfajok egyedi sajátosságai azonosíthatók és leírhatók. A kohéziós kötések öt fajtáját különítették el: a referenciát, a szubsztitúciót (más szóval: helyettesítést), az ellipszist, az összekapcsolást és a lexikai kohéziót.

A referencia kategóriájába olyan grammatikai kötések tartoznak, melyek egy másik elemre utalnak a szövegben, és ezáltal válnak értelmezhetővé; önmagukban tehát nincs szemantikai jelentésük. Az angol nyelvben három referenciatípust különítettek el: személyre utaló referencia, mutató referencia és hasonlító referencia. Míg a referenciát szemantikai szintű relációnak tartják, addig a helyettesítést lexiko-grammatikai szintű kapcsolatként határozzák meg. A helyettesítésnek háromféle megvalósulását azonosították az angolban: névszói, igei és mondathelyettesítést. Az ellipszist is grammatikai relációnak tekintik, ami a helyettesítéshez hasonló jelenséget képvisel. A helyettesítésnél a szöveg egyik elemét egy másikkal helyettesítjük, ellipszisnél pedig az elemet kihagyjuk (ezért ezt zéró helyettesítésnek is nevezik). Ez utóbbi kategóriánál azonban Halliday és Hasan (1976) strukturális feltételt szab: az ellipszisnek kikövetkeztethetőnek kell lennie a szövegből, mégpedig úgy, hogy a kötést alkotó első elemet tartalmazó (antecedens) mondat szerkezetéből rá kell tudni jönni a második (posztcedens) mondatból kihagyott elemre. Háromféle ellipszist különböztetnek meg az angolban: névszói, igei, és mondatellipszist.

A kohéziós kötések negyedik fajtáját összekapcsolásnak nevezték el. Az összekapcsolás kötőszók használatával érhető el. Meg kell azonban jegyezni, hogy a kötőszók önmagukban nem kohézívek; szövegösszetartó erejük speciális jelentésükből fakad, nem anaforikus jellegükből. A kötőszók úgy kapcsolnak össze két mondatot, hogy jelentésükből kikövetkeztethető a két mondat közötti (logikai) kapcsolat. A kötőszók osztályozására sokféle megközelítés létezik, és a Halliday és Hasan (1976) által felsorolt és kategóriákba rendezett kötőszók listája sem teljes. Ők négy fő csoportba sorolták őket: kapcsoló (pl. *in addition, in other words, alternatively*); ellentétes (pl. *however, nevertheless, as a matter of fact*); okozati (pl. *so, because, as a result*); időhatározói összekapcsolás (pl. *then, finally, up to now*).

Az ötödik kohéziós kötésfajta, a lexikai kohézió a szöveg különböző lexikai egységei közötti kapcsolatok által jön létre. Halliday és Hasan már az 1976-os taxonómiájuk felállításánál is foglalkozott a lexikai kohézióval, ekkor két fő típust határoztak meg: az ismétlést (*reiteration*) és a kollokációt (*collocation*). Ezt a taxonómiát azonban Hasan (1984) a kutatási eredményei alapján átdolgozta, mivel több kérdés is felmerült e két kategória gyakorlati alkalmazása során, melyekre az eredeti rendszer nem adott megoldást. A lexikai kohézión belül Hasan (1984) két fő típust különített el: az egyik az ún. *általános szemantikai relációkon* keresztül megvalósuló lexikai kohézió, mely az adott szövegen is túlmutató, általános érvényű szemantikai kapcsolatokat jelenti (pl. *ismétlés, szinonima, antonima, hiponímia, meronímia*), a másik típusba pedig az ún. *pillanatnyi relációk* tartoznak, melyeknél a kötést alkotó két elem csak az adott szövegben lép kapcsolatba egymással (a szöveg kapcsolja őket össze). Utóbbiakra Hasan (1984: 202) példáit idézzük: (1) azonosság (the *sailor* was their *daddy*; *you* be the *patient*, *I*'ll be the *doctor*); (2) elnevezés (*the dog* was called *Toto*; they named the *dog Fluffy*); (3) hasonlat (the *deck* was like a *pool*; all my *pleasures* are like *yesterdays*).

2.1.2.Lautamatti (1987) topikszerkezet-elemző modellje

A topikszerkezeti kohézió vizsgálata dolgozatunkban Lautamatti (1987) szövegelemző modelljének segítségével történt, melyet megalkotója *topikstruktúra-elemzésnek* (*Topical Structure Analysis*) nevezett el. Ez a modell a topikok ismétlődését, változását, vagy egy korábbi topikhoz való visszatérését követi nyomon a szövegben. A modell célja, hogy a mondattopikok és a szövegtopik közötti szemantikai relációk alapján leírhatóvá váljon a szövegkoherencia. Lautamatti felfogásában a mondattopikok előrehaladása révén bontakozik ki a szöveg jelentése. Három előrehaladási, más szóval *topikfejlődési* módot (ún. *topikprogressziót*/*'topical progression'*) különített el:

(1) párhuzamos topikfejlődés (*parallel progression*): az egymást követő mondatok topikja megegyezik (azonos a referensük);

(2) követő topikfejlődés (*sequential progression*): az előző mondat rémája válik a következő mondat topikjává;
(3) kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés (*extended parallel progression*): a megegyező topikkal rendelkező mondatok sorát megszakítja egy másik (*követő*) topik, de utána ismét visszatér a korábbi topik.

2.2. A kohéziós és a topikszerkezet fordításának vizsgálatára irányuló korábbi empirikus kutatások eredményei

2.2.1. Vizsgálatok a magyar nyelv vonatkozásában

A fordítás során a kohéziós szerkezetben bekövetkező eltolódások empirikus vizsgálatának gazdag szakirodalma van mind a nemzetközi, mind a magyar fordítástudományban. Heltai és Juhász (2002) az angol–magyar és a magyar–angol nyelvpárban, szépirodalmi és szakszöveg jellegű szövegmintákon vizsgálta a személyes és a mutató névmások fordításának különbségeit. Kutatásuk célja az volt, hogy feltárják a két nyelv eltérő névmásrendszeréből következő fordítási jellegzetességeket, különös tekintettel a referencia kérdéseire. Elemzésükben kimutatták, hogy a magyar fordításban az angol személyes névmások túlnyomó többségét a fordítók elhagyják, mivel a magyar nyelvben ezt a funkciót leggyakrabban a ragozott igealakok veszik át. Az *it* (lit.: *ez*) névmást is vizsgálták, és azt találták, hogy a fordítók gyakran kihagyják (vagyis zéró helyettesítés történik), vagy mutató névmással (főként *ez*zel) helyettesítik. A szerzők rámutattak arra is, hogy bár a két nyelvben a mutató névmások formailag megegyeznek, diskurzusbeli funkcióik eltérnek egymástól, s ez eltérő fordítási megoldásokat eredményez (pl. *that* fordítása *ez* névmással, amikor az angolban anaforikus a névmás használata). Eredményeikből az is kitűnik, hogy a magyar mutató névmások bizonyos esetekben pejoratív értelmet is hordozhatnak személyekre utalva (pl. *ezek*). A tanulmány egyik fontos következtetése, hogy a névmások fordításában megfigyelhető átváltások nem sorolhatók egyértelműen a kötelező vagy fakultatív átváltások közé (Heltai és Juhász 2002: 59–60).

Jenei (2008) angol irodalmi szövegek magyar és spanyol célnyelvi szövegváltozataiban vizsgálta a referenciális kohézió alakulását, különös tekintettel a forrás- és a célnyelv grammatikai különbségeiből fakadó eltolódásokra. A legjelentősebb különbségeket a személyre utaló és a hasonlító referencia fordításában találta, különösen a személyes névmások esetében. Kimutatta, hogy a magyar fordításokban a személyes névmásokat leggyakrabban igei személyraggal, ellipszissel vagy főnévi birtokos jellel helyettesítik a fordítók, személyes névmást ritkábban használnak. A semleges nemű *it* (lit.: *ez*) névmás magyar megfelelőjének hiánya miatt a fordítók különféle lexikai és grammatikai megoldásokat alkalmaznak, például létigéket (*van, volt*), mutatószót (*ez*), határozott vagy akár határozatlan névelőt, esetleg a *történt* szót használják. Jenei

megállapításai rávilágítanak arra, hogy a referenciális kohézió eltolódása a fordításban szoros összefüggésben áll a célnyelv szerkezeti sajátosságaival.

Károly és munkatársai (2000) az angol–magyar nyelvpárban készült középfokú vizsgafordítások kohéziós mintázatait elemezték, hogy megállapítsák, elkülöníthetők-e egymástól ezek alapján a sikeres és a sikertelen fordítások. Vizsgálatuk Halliday és Hasan (1976), valamint Hasan (1984) taxonómiájára épült, és a vizsgázók fordításait a forrásszöveggel is, valamint egy gyakorlott fordító által készített kulcsfordítással is összevetették. Eredményeik szerint a referenciális elemek használatában nem mutatkozott lényeges különbség a sikeres és sikertelen fordítások között, és a kulcsfordítástól is csak a személyes névmások esetében tértek el a fordítók. A szubsztitúciót és az ellipszist ugyanakkor helyesebben tudták visszaadni a sikeres fordítások. Az összekapcsolást végző kötőszók esetében a vizsgázók gyakran stilárisan gyengébb vagy túlzottan explicit megoldásokat alkalmaztak, illetve nem mindig értelmezték helyesen a logikai relációkat, szemben a kulcsfordítás megoldásaival. A lexikai kohézió terén jelentős különbségeket tárt fel a vizsgálat: a sikeres fordításokban gyakoribb volt az ismétlés és az antonímák használata, és a forrásnyelvi szöveghez képest jelentősen több derivációs és inflexiós módosulással kifejezett ismétlés fordult elő, ami növelte a szöveg koherenciáját és olvashatóságát. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a kohéziós eszközök önmagukban nem alkalmasak a fordítás minőségének egyértelmű megítélésére, bár bizonyos kötéseknél – különösen a lexikai kohézió, a szubsztitúció és az ellipszis esetében – kimutathatóak minőségi különbségek a szövegek között.

Egy későbbi tanulmányban Károly és munkatársai (2012) sajtószövegek fordításain, a magyar–angol nyelvpárban vizsgálták a szövegkohéziós eszközök használatát és a kohéziós eltolódások jelenlétét, valamint ezek hatását a globális szövegminőségre. Emellett két fordítási univerzálé, az explicitáció és az ismétléskerülés jelenlétét és igazolhatóságát is ellenőrizték. Húsz sajtócikk bevezetőjében azonosították a grammatikai és lexikai kohéziós kötéseket Halliday és Hasan (1974), valamint Hasan (1984) művei alapján. Statisztikailag egyetlen kohéziós változó esetében sem volt kimutatható szignifikáns eltérés a két alkorpusz között, azonban a kvalitatív elemzések alátámasztották, hogy a kohéziós eltolódások a forrás- és a célnyelvi szövegek között minőségi szempontból jelentősek, a szubsztitúciós kötések és az ellipszis kivételével (melyekre az elemzett korpusz nem szolgáltatott elegendő adatot). A vizsgálat rámutatott, hogy a minőségi változások például a kohéziós kötések típusában vagy szövegbeli elhelyezkedésében következnek be. Károly és munkatársai az eredmények alapján arra következtettek, hogy a fordítás során bekövetkező eltolódások a vizsgált nyelvek rendszerbeli tulajdonságai miatt, valamint az elemzett műfaj sajátosságai miatt következnek be.

Szintén Károly és munkatársai (2022) nevéhez fűződik egy frissebb kutatás, melyben egy szépirodalmi műben, Salinger *The Catcher in the Rye* című regényében és annak két magyar fordításában (*Zabhegyező* és *Rozsban a fogó*) vizsgálták

a lexiko-grammatikai és a topikszerkezeti szövegkohézió célnyelvi újrateremtését. A grammatikai kohézió tekintetében nem találtak jelentős mennyiségi eltérést az angol forrásnyelvi és a két magyar célnyelvi szöveg között, a lexikai kohéziós kötések száma azonban mindkét magyar célnyelvi szövegváltozatban emelkedett a forrásnyelvi műhöz képest. A szerzők vizsgálták az explicitációs, az ismétléskerülési és az újrafordítási hipotézist alátámasztó, vagy azt éppen nem igazoló lexiko-grammatikai kohéziós változók jelenlétét is a szövegekben. Az explicitációs hipotézis igazolódni látszott, az ismétléskerülési hipotézist azonban cáfolták a kapott eredmények. Az újrafordítási hipotézist a lexiko-grammatikai kohézió egésze tekintetében nem támasztotta ugyan alá a vizsgált korpusz, a különféle kohéziós változók kvalitatív, mélyreható vizsgálatával azonban feltárták, hogy néhány változó, az ellipszis, a szinonima, az antonímia, a meronímia és az azonosság esetében megfigyelhető bizonyos mértékű közelítés, ami igazolhatja az újrafordítási hipotézist.

Seidl-Péch (2024) közéleti, irodalmi, tudományos és vallási szövegekből épített összehasonlítható korpuszt. Magyar nyelvű autentikus és fordítási szövegek lexikai kohéziós mintázatait vetette össze számítógépes korpusznyelvészeti módszerekkel. A fordított szövegek korpusza hat forrásnyelvből (angol, francia, német, olasz, latin és görög) magyarra fordított műveket tartalmaz. Az ismétléseket, szinonimákat, antonimákat, hiponímiát és merononímiát vizsgáló kvantitatív módszerű kutatásának fő eredménye, hogy kimutatta: „a korpuszokból kinyert tisztán statisztikai eredmények számszerű adatokkal bizonyítják, hogy a fordított szövegekre jellemző kohéziós eszközhasználat nem egyezik az autentikus szövegprodukcióra jellemző kohéziós eszközhasználattal" (Seidl-Péch 2024: 11).

A topikszerkezeti kohéziót a magyar nyelvben fordítási szempontból először Károly (2012) vizsgálta Lautamatti (1987) topikszerkezet-elemző modelljének segítségével. Tanulmányában hírszövegek bevezetőinek tematikus szerkezetét elemezte magyar–angol nyelvpárban kvantitatív és kvalitatív vizsgálat segítségével. Előbbi azt mutatta, hogy az elemző újságcikkek bevezető összefoglalóiban a követő progresszió dominál, ami feltételezhetően a műfaj sajátos jegyeivel, funkciójával függ össze: az összefoglalóknak az a célja, hogy összegezve előrevetítsék a cikk fő mondanivalóját, és megjelenítsék a diskurzustopikhoz tartozó mondattopikokat, melyeket a cikk írója majd részletesen ki fog fejteni az elemző részben. A fordított szövegek vizsgálata azt mutatta, hogy a 20 fordításból 14-ben maradt meg a forrásnyelvi szöveg eredeti topikprogressziója, a topikális alanyok közti eltérés pedig még jelentősebbnek mutatkozott: 11 szövegben voltak olyan mondatok, melyek topikális alanya eltért a forrásnyelvitől, tehát mindössze 9 mondatban maradt azonos a topikális alany a fordítási szövegben. Az adatok tehát arra engedtek következtetni, hogy a fordítás során eltolódások következtek be a topikszerkezetben, még akkor is, ha ezek statisztikailag nem mindig voltak szignifikánsak.

Károly munkatársaival (2022) irodalmi fordításban is vizsgálta a topikszerkezeti kohéziót. A topikszerkezet célnyelvi újraalkotásának mennyiségi és minőségi elemzé-

séből kiderült, hogy a későbbi, *Rozsban a fogó* című magyar célnyelvi fordítás tematikus szerkezete hasonló az angol forrásnyelvi szövegéhez, jobban őrzi az angol tematikus struktúrát, ami a fordító által választott idegenítő stratégiát támasztja alá. A korábbi fordítás, a *Zabhegyező* tematikus szerkezete viszont jobban eltér az eredetiétől, ami a célnyelvben „magyarosabb, gördülékenyebb (koherensebb)" (Károly et al. 2022: 33) szöveget eredményez. A szerzők megállapítják, hogy a topikszerkezeti kohézió tekintetében keletkeztek eltolódások a fordítás során, ezek azonban nem voltak jelentősek.

2.2.2. Vizsgálatok más nyelvpárok vonatkozásában

Az elmúlt évtizedekben több nyelvpárban vizsgálták mind a lexiko-grammatikai, mind a topikszerkezeti kohézió fordításban bekövetkező eltolódásait. Baker (1992) az angolt számos más nyelvvel (pl. brazíliai portugál, görög, arab, héber, japán, kínai, német) vetette össze. Fordított és autentikus (nem fordítás eredményeként keletkezett) szövegeket hasonlított össze a grammatikai és lexikai kohéziós eszközök használatának feltárására. Rámutatott, hogy míg az angol gyakran használ személyes névmásokat, addig például a héber és a brazíliai portugál inkább lexikai ismétléssel, a japán és a kínai pedig az alany elhagyásával biztosítja a referenciát. Vizsgálta a helyettesítéseket is, és azt találta, hogy az arabról angolra fordított szövegekben gyakoribb ez az eszköz, mint az autentikus arab szövegekben. Ezt a két nyelv eltérő grammatikai rendszerével magyarázta. Az összekapcsolásra irányuló vizsgálatai alapján azt állapította meg, hogy míg az angol kötőszókkal jelöli a logikai relációkat, az arab inkább kerüli ezek használatát, és nem jelöli a logikai kapcsolódásokat. Ez a különbség döntés elé állítja a fordítót: inkább a célnyelvi vagy a forrásnyelvi rendszerhez közelítse az adott mondatot. Baker hangsúlyozta továbbá, hogy a kötőszók használata nemcsak nyelv-, hanem szövegtípus- és stílusfüggő is, amit például az angolról német nyelvre történő fordításokban megfigyelhető kötőszógyarapodás is igazol. A lexikai kohéziós eszközök közül az ismétléseket vizsgálta. Megállapította, hogy az arab, a héber és a görög nyelv is jelentősen több ismétlést használ (és tolerál), mint az angol vagy a spanyol. Angolról japánra vagy kínaira fordításnál pedig a névmási utalásokat gyakran lexikai ismétlés váltja fel.

Shlesinger (1995) a fordítás egyik speciális fajtájában, szinkrontolmácsolásban vizsgálta a kohéziós eltolódásokat angol–héber nyelvpárban. Megfigyelte, hogy a referenciaelemek száma csökken a héber célnyelvi szövegekben, ami ellentmond Blum-Kulka (1986) explicitációs hipotézisének. Ugyanakkor más kohéziós eszközök, a helyettesítés és az ellipszis esetében beigazolódott korpuszában az explicitáció jelenléte, mivel a tolmácsok ezeken a helyeken lexikai kohéziós kötéseket toldottak be. A kötőszók vizsgálata során Shlesinger megállapította, hogy a tolmácsok elsősorban a logikai (különösen az ok-okozati) relációkat megjelölő kötéseket tartják meg, az informatív kötőszókat azonban gyakran elhagyják. A lexikai kohézió terén az ismétlésekkel foglalkozott. Bár korpuszában gyakoriak voltak a lexikai ismétlések

eltolódásai, a tolmácsok a kihagyott ismétléseket más helyeken betoldották, így az eltolódások mennyisége összességében véve nem volt szignifikáns. A kollokációk esetében ugyanakkor jelentős módosításokat és kihagyásokat figyelt meg, amit elsősorban az inferenciával és a háttértudás hiányával magyarázott.

A lexikai ismétléseket vizsgálta célzottan Polo (1995) angol–spanyol népszerű tudományos szövegek fordításaiban. Azt találta, hogy a spanyol célnyelvi szövegek kevesebb lexikai ismétlést tartalmaztak, mint az angol célnyelvi szövegek. A fordító ismétlések helyett névmásokat, illetve szinonimákat és homonimákat alkalmazott. Polo szerint ennek okai a spanyol nyelv stiláris normáiban keresendők, melyre jellemző a gazdag eszköztár alkalmazása.

Englund Dimitrova (2005) az összekapcsolást vizsgálta orosz–svéd nyelvpárban. Megállapította, hogy az oroszban implicit logikai relációkat a fordítók – a svéd nyelv sajátosságainak megfelelően – explicitálták, azaz betoldották a logikai relációkat kifejező kötőszókat a svéd célnyelvi szövegekbe. Englund Dimitrova TAP (*Think Aloud Protocol*) vizsgálattal is alátámasztotta eredményeit. A lexikai ismétlésekkel kapcsolatban pedig Polóéhoz (1995) hasonló következtetést vont le: a svéd nyelvben is feltehetőleg stiláris okai vannak a szó szerinti ismétlés kerülésének.

Vehmas-Lehto (1989) korpuszalapú elemzéseket végzett orosz–finn sajtószövegeken, melyekben az összekapcsolást vizsgálta. Kimutatta, hogy a kötőszók használata nagymértékű eltolódást mutat a finn célnyelvi szövegekben az orosz forrásnyelvi szövegekhez képest.

Rogers (1997) németről angolra fordított tudományos szövegekben vizsgálta a szinonimahasználat és az ekvivalencia közötti összefüggéseket. Adataiból arra következtetett, hogy a fordító jellemzően egyéni döntést hoz arról, hogy adott kontextusban inkább a forrásnyelvi kifejezésnek megfelelő célnyelvi ekvivalenst, vagy inkább szinonimát vagy hiponimát választ fordításában. A célnyelvi megfelelő kiválasztását meglátása szerint több tényező befolyásolja: például az adott szó szófajváltási képessége, de az is, hogy milyen szóösszetételeket vagy kollokációkat képez más szavakkal. Rogers ezen túl felhívja a figyelmet arra is, hogy a forrás- és célnyelvi szinonimakészlet korpuszában erősen kontextusfüggő.

Becher (2011) az angol–német nyelvpárban, üzleti témájú szövegeken vizsgálta az explicitációs és implicitációs eltolódásokat, és tanulmányában erősen vitatja az explicitáció mint fordítási univerzálé létét. Az eltolódásokat inkább lexiko-grammatikai és pragmatikai tényezőkkel magyarázza, és Klaudy (2001) aszimmetria-hipotézisét – apró módosítással – megfelelőbb elméleti keretnek tartja az explicitáció és implicitáció kutatására, mivel saját kutatásaiban is arra az eredményre jutott, hogy azok az explicitációs műveletek, melyeket a fordítók egyik irányban (pl. angol–német) gyakran elvégeznek, a másik irányban már nem minden esetben jelentkeznek implicitációként. Becher szerint ugyanis az adott kultúrára jellemző kommunikációs szokások erősen befolyásolják a fordítók explicitációs hajlamát.

Arhire (2017) fordítóképzésben részt vevő mesterszakos egyetemi hallgatók fordításait vizsgálta tanulmányában. Arra a kérdésre keresett választ, hogy a hallgatók milyen fordítói stratégiákat alkalmaznak a kohéziós kötések fordítása során, különösen azokban az esetekben, amikor a kohéziós eszközök (az ellipszis, a szubsztitúció és a referencia) stilisztikai, retorikai vagy rétegnyelvi többletjelentéssel bírnak. Kutatását egy párhuzamos, angol–román nyelvpárban összeállított, körülbelül 102.000 szóból álló tanulói fordítási korpuszon végezte. Összesen 43 román anyanyelvű mesterszakos hallgató fordításait elemezte, akik egy angol nyelvű szépirodalmi szöveget (B. J. Friedman *Black Angels* című novelláját) fordítottak le. A vizsgált műfaj sok dialógust is tartalmazó narratív próza volt, ahol a kohéziós eszközök a szereplők társadalmi hátterének jelölésében is szerepet játszanak. Arhire a fordítási univerzáléknak tartott egyszerűsítést (Blum-Kulka és Levenston 1983), explicitációt (Baker 1995) és neutralizációt (Bassnett 2002, Künzli 2004) választotta elemzési keretként. Eredményei azt mutatták, hogy a hallgatók többnyire megőrzik a szöveg kohézióját, ugyanakkor gyakran semlegesítik a kohéziós eszközök stilisztikai, rétegnyelvi és retorikai funkcióit. Az ellipszis fordításában különösen gyakran jelent meg az explicitáció, ami bizonyos fokú fordítási veszteséghez vezetett: a célnyelvi szöveg nem adta vissza a stilisztikai, rétegnyelvi vagy retorikai hatást. Arhire mindebből arra a következtetésre jutott, hogy kulcsfontosságú a kohéziós eszközök funkcionális értékét tudatosítani a hallgatókban a fordítóképzésben.

A fentiekben bemutatott kutatásokból kitűnik, hogy a kohéziós eltolódások vizsgálata elsősorban arra irányult, hogy a fordítási univerzáléknak tartott jelenségeket, az explicitációt, implicitációt, a neutralizációt, az ismétlések kerülését vagy irodalmi szövegben az újrafordítási hipotézist igazolni vagy cáfolni tudják. Emellett arra is jelentős figyelem irányult, hogy a műfajspecifikus jelenségeket is megragadják a fordításban. Jelen tanulmány ez utóbbiakra helyezi a hangsúlyt azzal, hogy négy különböző műfajú szövegben vizsgálja és veti össze a lexiko-grammatikai és a topikszerkezeti kohézió fordítási viselkedését.

2.2.3. A vizsgált négy műfaj fordítási szempontú kutatásának eddigi eredményei

2.2.3.1. Orvosi alkalmazási előírás

Az egészségügyi szakembereknek szóló alkalmazási előírás egy adott gyógyszer forgalomba hozatali engedélyének mellékletét – az ún. kísérőiratok részét – képezi, melynek további komponensei a betegeknek szóló betegtájékoztató, valamint a gyógyszer csomagolóanyagán feltüntetendő információkat tartalmazó címkeszöveg. Egy Magyarországon forgalomba hozatali engedéllyel rendelkező gyógyszer alkalmazási előírása – ahogyan a kísérőiratok további komponensei is – az európai uniós vagy a nemzeti gyógyszerhatóság által jóváhagyott hivatalos szakmai dokumentum, amely elérhető az illetékes hatóság hivatalos honlapján. Az alkalmazási előírás szövege

a készítmény jellemző tulajdonságait foglalja össze a vonatkozó hatályos jogszabályoknak és irányelveknek megfelelően.[1] Mivel a gyógyszergyártók elsődlegesen ezen a standardizált, írott kommunikációs csatornán keresztül kommunikálnak az egészségügyi szakemberekkel, Illésné Kovács és Simigné Fenyő betegtájékoztatókra vonatkozó megállapítása itt is érvényes: „ez egyirányú kommunikáció, azaz információközlés, melynek során nincs mód a visszacsatolásra, a dekódolás nem kontrollálható." (Illésné Kovács és Simigné Fenyő 2008: 168) A fentiek, valamint az Európai Bizottság alkalmazási előírásra vonatkozó irányelveiben[2] foglaltak alapján az alkalmazási előírás kommunikációs célja szerint egy szakembereknek szóló, jogilag szabályozott, regulatív szaknyelvi dokumentum (Bhatia 1997a). Szövegnyelvészeti tulajdonságait illetően tehát az alkalmazási előírás olyan intézményesen szabályozott, funkcionális szövegtípus, amelyben az információ tagolása és a műfajra jellemző szövegszervező elemek (pl. fejezetcímek, templát szövegrészek és kötött terminusok) biztosítják a jelentés folytonosságát, az előírások egyértelműségét és a szakmai tartalom feldolgozhatóságát az olvasó számára (Halliday és Hasan 1976).

Fontos megemlítenünk, hogy az alkalmazási előírás szövegének tartalmára, minőségi és formai sajátosságaira vonatkozó követelmények vonatkoznak a fordítással létrejött dokumentumokra is. A magyar gyógyszerhatóság (Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ, NNGYK) részletesen megfogalmazza azokat az ajánlásokat, amelyek betartása hozzájárul ahhoz a hatósági elváráshoz, hogy „[a] nemzeti nyelvre történő fordításnak a lehető legmagasabb színvonalúnak kell lennie minden kísérőirat esetében" a honlapján szereplő összefoglalóban[3]. A fordítás minőségének biztosítása érdekében felsorolt ajánlások a következő hat szempontra térnek ki: (1) tartalmi és formai ekvivalencia megvalósulása, (2) szó szerinti fordítás nem elfogadható, (3) a feldolgozási erőfeszítésnek a lehető legkisebbnek kell lennie, (4) be kell tartani a helyesírási normákat, (5) a gépi fordítás nem elfogadható utólagos szakmai ellenőrzés nélkül, (6) a szövegezésnek és az elrendezésnek követnie kell az európai uniós és a nemzeti gyógyszerhatóság vonatkozó ajánlásait és iránymutatásait. Például a *Posology and method of administration* minden esetben *Adagolás és alkalmazás*ként, a *paediatric population* pedig *gyermekek és serdülők*ként fordítandó.

Az orvosi szövegek – mint általában a szaknyelvek – felhasználói rétegzettségen alapulnak (Kuna és Ludányi 2019). Ezért a fordítás szaknyelvi minőségének biztosításához „a szövegszintű ekvivalencia megteremtése érdekében a fordítónak tisztában kell lennie az adott orvosi szöveg absztrakciós fokával, valamint az adott szakterületről is ismeretekkel kell rendelkeznie" (Seidl-Péch és Hargitai 2025: 36). Mány Dániel (2020: 7) orvosi szakfordítással foglalkozó disszertációjában így mutat rá az egészségügyi szakszövegek nyelvészetben elfoglalt sajátos helyzetére: „a gyógyszerészeti,

[1] Például: 52/2005. (XI. 18.) EüM rendelet az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek forgalomba hozataláról – Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye
[2] https://health.ec.europa.eu/index_en?prefLang=hu&etrans=hu
[3] https://ogyei.gov.hu/dynamic/ajanlasok_kiseroiratforditashoz_version_60.pdf

terápiás és orvosi kísérőiratok nyelvészeti elemzése a nyelvtudomány számára egyelőre feltáratlan terület (Illésné Kovács és Simigné Fenyő 2009: 141), annak ellenére, hogy napjainkban az egészségügyi felvilágosító irodalom a legolvasottabb szövegtípusok egyike (Tótfalusi 2008: 12)". Ismereteink szerint szövegnyelvészeti kutatások ezidáig nem foglalkoztak az orvosi alkalmazási előírás műfajának vizsgálatával.

2.2.3.2. Keresztény vallási áhítat

A keresztény vallási áhítatok műfaja a homiletikai[4] irodalomhoz tartozik. A homiletikai szakirodalom azonban nem tér ki részletesen az áhítatok (más szóval elmélkedések, napi üzenetek) műfajának tárgyalására, és pontos definíciót sem ad rá. M. Szegedi műfaji meghatározása szerint az áhítat „olyan rövid, tömör, egy bibliai igeverset vagy rövid igeszakaszt magyarázó, azt gyakran szemléletes példákkal, a mindennapi életből vett képekkel illusztráló prédikáció, melynek célja általában egy gondolat kibontása és átadása az olvasóközönség számára" (M. Szegedi 2025: 120).

A vallási áhítatok szerzőinek célja, hogy az olvasókat a Biblia megértésében, a napi hitgyakorlatban, a spirituális elmélyülésben segítsék. Az áhítatok célközönsége leggyakrabban a hívők összessége, vannak azonban speciális olvasóközönség számára írt áhítatok is: gyermekeknek, ifjúságnak, nőknek, férfiaknak, időskorúaknak szóló áhítatok. Míg korábban leginkább könyv formában publikálták e szövegeket, az utóbbi években egyre több online megjelenő áhítat érhető el a világhálón, és internetes alkalmazást is készítettek, melyen belül tematikusan kereshetők áhítatsorozatok. A magyar nyelven megjelenő áhítatirodalom egy részét idegen nyelvből, főleg angolból és németből fordítják.

A szövegnyelvészeti kutatások ismereteink szerint nem térnek ki a keresztény vallási áhítat műfajának vizsgálatára, és a fordítástudományi kutatások között is csupán Viola (2020) vizsgál ebbe a műfajba sorolható vallási szövegeket. Az ő meghatározásában a keresztény vallási áhítatok „vallási tartalmú, hittérítő elmélkedések" (Viola 2020: 5), melyekre új, feltárásra váró szövegtípusként tekint.

Göpferich (1995) munkája alapján Viola megalkotott egy szövegtipológiát is a keresztény vallási szövegek besorolására (Viola 2020: 23). A (leírt) prédikáció, az elmélkedés, az áhítat és a napi elmélkedés tartoznak egyazon kategóriába: kommunikatív funkciójuk alapján ezek a „didaktikus-tanító jellegű szövegek" (Viola 2020: 23) közé sorolhatók, azon belül a *gyakorlati* elsőrendű alkategóriába tartoznak. Az információ közlésének jellege szerint az „érdeklődést felkeltő, hittérítő szövegek" (Viola 2020: 23) másodrendű alkategóriáján belül az áhítat a *homiletika* alkategóriájában kerül említésre. Az *össze* és a s*okaság, tömeg* szavak összetételéből származó *homiletika* szó görög eredetű kifejezés, és egy embercsoport összegyülekezését jelenti. Bibliai értelemben egy összegyülekezett embercsoporthoz intézett beszédet – vagy a velük való beszélgetést – értjük rajta (Nagy 2006). A Magyar Katolikus

[4] https://lexikon.katolikus.hu/H/homiletika.html

Lexikon meghatározása szerint a homiletika „egyházi szónoklattan, az *igehirdetés* tudománya" (Magyar Katolikus Lexikon 4. kötet: 931). Az áhítatokat tehát az igehirdetések (azaz prédikációk) egyik típusának tekinthetjük.

Viola (2020) disszertációjában Koppándi (2016) munkájára alapozva az amerikai új homiletika szabályai szerint felépülő szövegekként azonosítja a „napi üzeneteket, buzdításokat, hitélet erősítő és tanító jellegű szövegeket" (Viola 2020: 7), melyekre egyebek mellett jellemző az is, hogy nem csak tényszerű, racionális érvelést tartalmaznak, hanem az olvasó érzelmi világára is hatni igyekeznek, melyhez a meggyőzés nyelvi eszközeit, a narrációt, az ellentmondást és a logikus felépítést is felhasználják (Viola 2020: 25). Mann és Thompson (1988) retorikaistruktúra-elemző modelljének felhasználásával Viola (2020) feltárta a hittérítő elmélkedések (keresztény vallási áhítatok) retorikai struktúráját, majd összehasonlította a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegeket. Arra a következtetésre jutott, hogy bár nincsenek jelentős tartalmi változásokat előidéző retorikai szerkezeti módosulások a fordításban, a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegek között apróbb retorikaistruktúra-eltolódások felfedezhetők (Viola 2020: 153–154).

2.2.3.3. Novella

A novella kisepikai műfaj, melynek cselekménye jellemzően egy szálon fut. A története kevés szereplőt vonultat fel, és lezárása gyakran váratlan fordulatot vesz. Pasco (1991) szerint a novella műfaja azonosítható jellemzőkkel rendelkezik, amelyeket minden alkotó és minden korszak különböző módon alkalmaz (Pasco 1991: 407). A novella műfajának hagyományai ugyanakkor nem csupán kor és alkotó függvényében, hanem nyelvterületenként változhatnak, és ennek megfelelően a magyar novellának is megvannak az egyedi sajátosságai. Diószegi (1960: 13) szerint a magyar novellairodalom esetében rendkívül jelentős a lírai jelleg, amely megkülönbözteti a világirodalom számos más novellazsánerétől.

A novellák fordításáról, annak sajátos kihívásairól számos tanulmány és disszertáció született magyar és angol nyelvterületen egyaránt. Magyarországon a legtöbb figyelem Örkény István egyperces novelláira irányult. Ezek a szövegek állnak Cs. Tóth (1996) disszertációjának fókuszában, amely Örkény egyperceseinek francia és angol fordításait vizsgálja, de tárgyát képezik Mujzer-Varga (2009) reálialexémákra fókuszáló, a honosítást és idegenítést vizsgáló doktori értekezésének is. Bogook (2008) disszertációja az egypercesek idegen nyelvre történő fordításának problematikáit tárja fel, míg Szakály (2020) a műfaji identitás kérdését járja körül, és Magyarné Szabó (2020) az irónia megjelenési formáit tárja fel a német fordításokban.

A fentiek alapján elmondható, hogy Örkény novelláinak esetében sajátos szövegtípusról beszélünk, hiszen az egyperces novellákban az író a közlés minimumát kívánja megvalósítani: „Ezeket mind meg lehetne írni kiszínezve, megduzzasztva, 'gazdagítva' – de elvenni már nem lehet belőlük semmit. Matematikai egyenletek, az egyik oldalon a közlés minimuma, az író részéről, a másikon a képzelet maximuma,

az olvasó részéről." (Örkény 2013: 359). A fordítások elemzését követően Szakály (2020: 82) megállapítja, hogy az érzékeny egyensúly, amelyet Örkény egyenletként definiál egyperces novelláira vonatkozóan, a fordítás során könnyen felborul.

Kovács (2019) a novella szövegpoétikája és a műfordítás közötti kapcsolatot vizsgálja angol–magyar irányban, Jack London magyarra fordított novellái esetében. Kovács szerint „a fordítás és a műfordítás nem »átültetés«, hanem a lehető legtágabb értelemben vett kapcsolatteremtés, illetve a kapcsolódás lehetőségeinek felfedezése két nyelv (és világértelmezés) között" (Kovács 2019: 82). Kovács (2019: 91) munkája kitér a novellák fordításához kapcsolódó nehézségekre és sajátos fordítói kihívásokra (pl. az igeidők átültetése, érzékeltetése, Visy (2025) pedig, szintén az angol−magyar irányban Babits Mihály Poe-fordításait vizsgálja.

Jelentős mennyiségű angol nyelvű szakirodalom tanulmányozza a novellák fordításának sajátos kérdéseit. Park (2009) tanulmánya a metaforák fordítását elemzi Edgar Allan Poe *Ligeia* című angol novellájának öt koreai célnyelvi változatában. Szintén a metaforák, és mellettük a hasonlatok fordítása áll Kendenan (2017) tanulmányának középpontjában, ami Amy Tan *Two Kinds* című novellájának indonéz egyetemi hallgatók által elkészített fordításait vizsgálja. Pourgharib és Ali Rabi (2018) munkája kortárs angol novellák perzsa fordításairól közöl esettanulmányokat. Kuleli (2019) a kultúraspecifikus elemek fordítására fókuszál, korpuszául pedig Ömer Seyfettin török író *Falaka* című novellája és annak angol célnyelvi változata szolgál. Kolb (2011) tanulmányának Ernest Hemingway *A very short story* című novellája és annak négy német fordítása képezi a korpuszát, és kutatása fókuszában a kétértelműség és az ismétlés áll. Ez a munka a jelen tanulmány szempontjából különösen fontos, hiszen szépirodalmi szövegpéldányként ugyanezt a novellát választottuk. A kutatások irányából és a kutatási eredményekből kirajzolódnak a novellafordítás sajátos kihívásai: az irodalmi szövegekre jellemző hasonlatok, metaforák átültetése, a kultúraspecifikus elemek fordítási nehézségei, valamint az egyperces novellák fordításának jellegzetes kihívásai.

2.2.3.4. Sajtóhír

A sajtóhír definiálására számos példát találunk mind a magyar, mind a külföldi szakirodalomban. A szerzők más-más irányú megközelítése egyértelműen tetten érhető a definíciókban. A hírközlő azt tekinti hírnek, ami elhangzik a médiában, míg a befogadónak az a hír, ami érdekli (Andok 2001). Jelen tanulmány elsősorban Bell (1991) munkájára és van Dijk 1988-as kötetére támaszkodik, mivel ők elsősorban szövegtani szempontból közelítenek a műfajhoz. A sajtóhír olyan intézményes, írott (illetve digitális) médiában megjelenő szövegműfaj, amelynek elsődleges funkciója egy aktuális, társadalmilag releváns esemény vagy tény rövid, tömör és strukturált bemutatása. A sajtóhír célja nem pusztán az információközlés, hanem az események diskurzív megszervezése a sajtó intézményi normáinak megfelelően, amely normák meghatározzák a szöveg szerkezetét, stílusát és kohéziós mintázatait (Bell 1991, van Dijk 1988).

A sajtóhír műfaját a konvencionalizált szerkezet (cím, *lead*, törzsszöveg), az inverz piramis elve (a legfontosabb információk a szöveg elején, míg a részletek és háttérinformációk később jelennek meg), valamint az objektivitás nyelvi megkonstruálása jellemzi, amely az értékelés minimalizálására törekszik, miközben implicit módon mégis diskurzív pozíciókat közvetít (van Dijk 1988, Biealsa és Fowler 1991). Szövegnyelvészeti szempontból a sajtóhír olyan koherens és kohézív szövegegység, amelyben a topikprogresszió, a referenciális láncolatok, valamint a lexikai és grammatikai kohéziós kötések biztosítják a jelentés folyamatosságát és feldolgozhatóságát az olvasó számára (Halliday és Hasan 1976).

Sajtóhírek esetében tartalomközpontú szövegről beszélünk (Klaudy 1999). Mivel ezek a szövegek kötött formájuk ellenére is elsősorban a valóságról közölnek információt, a fordító feladata a forrásnyelvi tartalom maradéktalan visszaadása, mégpedig a célnyelv legszokványosabb eszközeivel, hogy semmi se terelje el az olvasó figyelmét a tartalomról. Vagyis az, hogy a fordítónak elsősorban a tartalom visszaadására kell koncentrálnia, nem jelenti azt, hogy nem kell tisztában lennie az illető szövegfajtára jellemző célnyelvi eszköztár használatának szabályaival (Klaudy 1999: 59).

Károly (2013) rámutat arra, hogy a sajtófordítás jellemzőit több szempontból is vizsgálták: (1) nyelvpárspecifikus sajátosságok, (2) a sajtószöveg fordítójának speciális szerepe(i) és az ebből (ezekből) fakadó fordítói stratégiák, (3) a hírszövegek szövegszerkezeti elemei (pl. főcím, alcím, összefoglalás) és (4) teljes hírszövegek különféle, a mondat szintje felett megnyilvánuló jellemzői (pl. logikai szerkezet, topikszerkezet, ideológia). A magyar nyelvvel kevesen foglalkoztak a sajtófordítás területén, és a kutatások fókusza is eltérő (Zachar 2017). A sajtószövegek fordítóinak jellemzőit és stratégiáit feltáró kutatások tanúsága szerint e fordítók szerepe igen összetett. Bielsa (2007: 137) szerint a sajtószövegek sajátos jellege olyan készségekkel, képességekkel ruházza fel a fordítót, amelyek révén a sajtófordítás egyszerű szövegreprodukcióból a kreatív alkotás rangjára emelkedik, és a fordítóból célnyelvi szerző válik. A forrásnyelvi szöveget gyakran tartalmilag és formailag is módosítják, hogy mondanivalója releváns legyen, és a fordítás összhangban legyen a célnyelvi olvasó háttértudásával. A fordítók ezért leggyakrabban a címet vagy az alcímet módosítják, a szükségtelen információkat törlik, háttér-információkat szúrnak be, a bekezdések sorrendjét változtatják meg, vagy az információkat foglalják össze (Bielsa 2007: 142−143).

3. Módszerek

3.1. A korpusz

3.1.1. A korpuszépítés menete és szempontjai

A korpuszépítés során arra törekedtünk, hogy olyan, írott formában megjelent szövegeket válasszunk, amelyek egy-egy műfaj reprezentatív példányának tekinthetők. Ezután minden angol nyelvű szöveghez társítottuk annak professzionális fordítók által készített magyar fordítását. A szövegek terjedelmének meghatározásakor figyeltünk a hozzávetőleges egyezésre, ugyanakkor arra is, hogy egy kerek egész szöveg vagy szövegrész kerüljön a korpuszba. A végleges forrásnyelvi korpusz legrövidebb szövegpéldánya a vallási áhítat (210 szó), leghosszabb szövege pedig a novella (633 szó). A szövegek terjedelmi eltéréseiből adódó különbségek semlegesítése érdekében a különféle kohéziós és topikszerkezeti változók mennyiségi összevetése során minden esetben relatív értékkel számoltunk (vagyis egy mondatra jutó eszközszámmal: változók száma elosztva a szöveg mondatainak számával). Így a szövegek terjedelme nem torzította az eredményeket, hiszen egy hosszabb szövegben már csak annak nagyobb terjedelme miatt is lehet több kohéziós eszköz vagy topik, ami nem jelenti azt, hogy kohézívebb a szöveg.

3.1.2. A korpusz sajátosságai

A kutatás feltáró, kvalitatív jellegéből fakadóan az elemzés során relatív kisméretű korpusszal dolgoztunk, hogy azt kellően mélyreható, részletes elemzésnek vethessük alá. A korpusz összesen nyolc szövegből áll: négy angol nyelvű szöveg alkotja a forrásnyelvi alkorpuszt, valamint ezek professzionális magyar fordításai a célnyelvi alkorpuszt. A négy, terjedelmi és műfaji reprezentativitás alapján kiválasztott angol nyelvű szöveg minden példánya különböző műfajt képvisel, melyek egyedi tulajdonságait a következőkben mutatjuk be (a szövegekből minták az 1. számú függelékben találhatók: a minták a szövegek elejét mutatják, hogy azok címe is látható legyen; a minták terjedelme 460–780 karakter szóközökkel).

Az orvosi alkalmazási előírást az *Ervebo* vakcina alkalmazási előírásából választottuk[5]. A konkrét szövegpéldányt a teljes dokumentumnak egy, a műfaj sajátosságainak jellemzőit tükröző alfejezete alkotja: a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg 4.2 pontja. Ez az angol forrásnyelvi szövegben a *Posology and method of administration*, míg a magyar célnyelvi szövegben az *Adagolás és alkalmazás* címet viseli. A szövegek húsz-húsz mondatból állnak, az Európai Bizottság honlapján elérhetőek,

[5] https://ec.europa.eu/health/documents/community-register/html/h1392.htm

és a 2024. február 19-én jóváhagyott EMEA/H/C/004554/II/0034-es módosításnak felelnek meg. Mivel az alfejezet címe – ahogy a szövegrészben található további négy alcím is – a szöveg szerves részét képezi, azokat az elemzésben mondatszerepűnek tekintettük, így a vizsgált mondatok számozását e műfaj esetében is 0-val kezdtük.

A vallási áhítat angol forrásnyelvi szövege és magyar célnyelvi változata egyaránt 10 mondatból áll. Az áhítat témája egy buzdító, hitéletet erősítő gondolat, melyet egy mindennapi életből vett képpel vezet be a szerző, majd ezt a képet hasonlatként használja a szöveg további részében: lelki életünkben a hit úgy köt össze minket Istennel, mint ahogyan a valóságban egy híd összeköt két, egymástól távol eső partot. A szöveg egy amerikai baptista (protestáns) lelkipásztor, Dr. Charles Stanley prédikációjából szerkesztett, rövidített változat. A Dr. Stanley által 1982-ben alapított *In Touch Ministries* missziós szervezet szerkesztői csapata minden napra összeállít egy-egy ilyen rövid lelki üzenetet, melyet a honlapján közzétesz követői számára. Választásunk azért esett a *Bridge to God's Promises* című áhítatra, mert a szöveg hűen reprezentálja a műfaj jellemzőit: egy bibliai üzenetet közvetít rövid, közérthető stílusban, melyet egy képpel illusztrál, majd a szöveg végén felhívást intéz az olvasókhoz.

A novella korpuszba Ernest Hemingway *A very short story* című, 1924-ben megjelent novelláját választottuk, mert, ahogy a címe is jelzi, a novella rövid (összesen 40 mondat), és ezáltal terjedelemben jól illeszkedik a korpusz többi szövegéhez. A szöveg száraz stílusban és lecsupaszított nyelvezettel mesél el egy szerelmi történetet, amely csalódással zárul. A szerelmi történet szereplői egy amerikai katona és egy olasz ápolónő, akik a történet elején közös álmokat szőnek, ám ezek a tervek sosem valósulnak meg. A novella angol forrásnyelvi szövege 40 mondatból áll, ugyanakkor a magyar, *Nagyon rövid elbeszélés* című célnyelvi változat ennél hosszabb, összesen 42 mondatból épül fel. A novella magyar fordítása Szász Imre író, műfordító tollából származik.

A hírszöveg korpuszt a *Western Australian family missing for three days found alive in flooded outback* című, Flora Drury által írott cikk alkotja, amely 2024. március 14-én jelent meg a BBC oldalán.[6] A BBC által közölt hír tömör eseménybeszámolót tartalmaz, és jól reprezentálja a műfajra jellemző sajátosságokat. A hírszöveg forrásnyelvi és célnyelvi változata is tizenöt mondatból áll, utóbbi a *A nyugat-ausztráliai családot 3 nap után életben találták az áradás sújtotta vidéken* címet viseli.

3.2. A korpuszelemzés menete: a megismételhetőség és a megbízhatóság biztosítása

A korpusz szövegeit manuálisan elemeztük. A kutatás megismételhetőségének biztosítása céljából (Károly 2022: 34) a lexiko-grammatikai kohéziós elemzések eredményeit az 1. táblázatban jelenítettük meg, a topikszerkezeti elemzések eredményeiről

[6] https://www.bbc.com/news/world-australia-68555845

a 2. táblázat nyújt áttekintést, a topikszerkezeti mintázatokról pedig ábrákat készítettünk (lásd 1–4. ábra a 4.2. részben).

Az elemzés megbízhatósága érdekében a szövegeken kettős kódolást végeztünk. Minden angol és magyar szöveget két kutató elemzett egymástól függetlenül, majd a teljes korpusz független elemzéseit az eredmények összevetése követte. Az eltérő vagy vitás kódolási kérdésekben elméleti alapon hoztunk döntéseket, ahol pedig a kérdést nem tudtuk eldönteni, ott harmadik kódolót vontunk be a döntésbe.

4. A korpuszelemzés eredményei

4.1. A lexiko-grammatikai kohézió mennyiségi és minőségi vizsgálata

Az 1. táblázat mutatja be részletesen a korpusz grammatikai és lexikai kohéziós elemzésének eredményeit. A nyersadatok (kohéziós eszközök száma/a szöveg mondatainak száma) zárójelben szerepelnek az egy mondatra jutó kötésszámok után (pl. az alkalmazási előírásban egy mondatra a forrásszövegben 0,4 referencia jut, míg a célnyelvi szövegben 0,55). A két alkorpusz összehasonlításának megkönnyítése érdekében a táblázat mindkét adatsort megjeleníti: először (a cellákban felül) a forrásnyelvi (FNYSZ), majd alatta a célnyelvi szöveg (CNYSZ) gyakorisági adatait közli.

1. táblázat
Az angol forrásnyelvi és magyar célnyelvi szövegek lexiko-grammatikai kohéziós elemzésének eredményei

Grammatikai kohézió/ mondat		**Alkalmazási előírás**	**Vallási áhítat**	**Novella**	**Hírszöveg**
Referencia	FNYSZ CNYSZ	0,4 (8/20) 0,55 (11/20)	1,25 (15/12) 1,58 (19/12)	1,27 (52/41) 1,86 (80/43)	0,4 (6/15) 0,73 (11/15)
Szubsztitúció	FNYSZ CNYSZ	0 (0/20) 0 (0/20)	0 (0/12) 0 (0/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0 (0/15) 0 (0/15)
Ellipszis	FNYSZ CNYSZ	0 (0/20) 0 (0/20)	0 (0/12) 0,16 (2/12)	0,07 (3/41) 0,07 (3/43)	0 (0/15) 0,4 (6/15)
Kötőszó	FNYSZ CNYSZ	0 (0/20) 0 (0/20)	0,16 (2/12) 0 (0/12)	0,12 (5/41) 0,07 (3/43)	0,13 (2/15) 0,06 (1/15)
Grammatikai kohézió összesen:	FNYSZ CNYSZ	0,4 (8/20) 0,55 (11/20)	1,41 (17/12) 1,75 (21/12)	1,46 (60/41) 2 (86/43)	0,53 (8/15) 1,2 (18/15)

Lexikai kohézió/ mondat		Alkalmazási előírás	Vallási áhítat	Novella	Hírszöveg
Ismétlés	FNYSZ CNYSZ	1,85 (37/20) 1,6 (32/20)	2 (24/12) 2,58 (31/12)	1,51 (62/41) 1,02 (44/43)	2,13 (32/15) 2,93 (44/15)
Szinonima	FNYSZ CNYSZ	0,1 (2/20) 0,05 (1/20)	0,5 (6/12) 0,33 (4/12)	0,07 (3/41) 0,09 (4/43)	0,47 (7/15) 0,2 (3/15)
Antonima	FNYSZ CNYSZ	0,05 (1/20) 0,05 (1/20)	0,25 (3/12) 0,25 (3/12)	0,10 (4/41) 0,07 (3/43)	0,27 (4/15) 0,2 (3/15)
Hiponímia	FNYSZ CNYSZ	0,6 (12/20) 1 (20/20)	0 (0/12) 0 (0/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0,2 (3/15) 0,06 (1/15)
Meronímia	FNYSZ CNYSZ	0,35 (7/20) 0,2 (4/20)	0,16 (2/12) 0,083 (1/12)	0,17 (7/41) 0,19 (8/43)	0,33 (5/15) 0,4 (6/15)
Általános relációk összesen:	FNYSZ CNYSZ	2,95 (59/20) 2,9 (58/20)	2,91 (35/12) 3,33 (39/12)	1,85 (76/41) 1,35 (58/43)	3,4 (51/15) 3,8 (57/15)
Azonosság	FNYSZ CNYSZ	0 (0/20) 0 (0/20)	0,16 (3/12) 0,083 (1/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0,26 (4/15) 0,13 (2/15)
Elnevezés	FNYSZ CNYSZ	0,3 (6/20) 0,4 (8/20)	0 (0/12) 0 (0/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0,07 (1/15) 0,07 (1/15)
Hasonlat	FNYSZ CNYSZ	0 (0/20) 0 (0/20)	0,083 (1/12) 0,083 (1/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0 (0/15) 0 (0/15)
Pillanatnyi relációk összesen:	FNYSZ CNYSZ	0,3 (6/20) 0,4 (8/20)	0,33 (4/12) 0,16 (2/12)	0 (0/41) 0 (0/43)	0,3 (5/15) 0,2 (3/15)
Lexikai kohéziós kötések összesen:	FNYSZ CNYSZ	3,25 (65/20) 3,3 (66/20)	3,25 (39/12) 3,58 (43/12)	1,9 (76/41) 1,38 (58/43)	3,73 (56/15) 4 (60/15)

4.1.1. Az orvosi alkalmazási előírás

Az angol forrásnyelvi szöveg vizsgálata során a grammatikai kohéziós eszközök közül csupán egy típust mutattunk ki: a referenciát. Ennek száma a teljes szövegben nyolc, amely mondatonként átlagosan 0,4 referenciális kohéziós kötést jelent. Egy eset kivételével a referencia a határozott névelő használatával jött létre. Mivel a szöveg lényegében a vakcina adagolásáról és beadásáról szóló, átláthatóan tagolt elrendezésű használati utasítás, és a szövegben a 20 mondatból öt alfejezetcím vagy alcím, így a grammatikai kohézió meg tudott valósulni csupán referenciák használatával. A műfajpéldány alapján tehát feltételezhető, hogy erre a műfajra kevésbé jellemző az ellipszis, a szubsztitúció vagy a kötőszók mondatszint feletti (mondatok közötti kötéseket alkotó) használata a grammatikai kohézió megteremtéséhez, mivel az elsődleges cél

az utasítások lehető legegyszerűbb és legátláthatóbb közlése, amelyet a szövegkohézió elősegít a szöveg alcímekkel és bekezdésekkel történő vizuális tagolása útján is.

A magyar célnyelvi szöveg vizsgálatakor a grammatikai kohéziós elemek közül szintén csupán a referencia volt kimutatható. Ennek előfordulási száma a teljes szövegben 11, amely mondatonként átlagosan 0,55, az angol szövegnél valamivel több grammatikai kohéziós kötést jelent. Valamennyi referencia a határozott névelő használatával valósult meg, így némi eltolódás tapasztalható a forrásnyelvi szöveghez képest, ahol mondatonként 0,4 referenciális kötést azonosítottunk, és ez egy esetben az *other* névmással jött létre. Az eltolódás a két nyelv rendszerbeli különbségeinek tulajdonítható (pl. *Method – Az alkalmazás*). A magyar szövegben sem fordult elő szubsztitúció, ellipszis vagy kötőszó a mondatszint feletti elemzés során, tehát mindkét szövegben a referenciális kötés útján valósult meg a grammatikai kohézió. Ez tulajdonítható elsősorban a szövegműfaj sajátosságainak (orvosi szaknyelvi használati utasítás, a mondatok negyede cím vagy alcím), valamint korlátozott terjedelmének.

Lexikai kohézió tekintetében a forrásnyelvi szövegben az általános relációk száma összesen 59, amely mondatonként átlagosan 2,95 lexikai kohéziós eszköz jelenlétét jelenti. Legnagyobb számban az ismétlés fordul elő (37 a 20 mondatban). Ez mondatonként 1,85 ismétléskötést jelent. A következő legnagyobb kötésszám a hiponímiával valósul meg: összesen 12-szer fordul elő a szövegben (mondatonként 0,6-szor). A meronimák száma hét, de a szinonimáké és antonimáké még alacsonyabb; ezekből sorrendben kettő, illetve egy található a forrásnyelvi szövegben. Pillanatnyi lexikai kohézióként csak az elnevezést lehetett azonosítani (6 alkalommal fordult elő), és valamennyi esetben az *Ervebo – vaccine* kötéssel jött létre. A fenti gyakorisági adatokra a szöveg műfaja adhat magyarázatot: egy használati utasításban az ismétlések (pl. *administration, dose* antecedenseknél) fontos kapaszkodót jelentenek az olvasó számára, ennek kerülése megnehezítené a gyógyszer előkészítésére, valamint beadásának módjára és körülményeire vonatkozó utasítások követhetőségét, és így akár betegbiztonsági kockázatot is jelenthetne. Ezért az ismétlés (jelezve, hogy a szöveg továbbra is ugyanazon témáról szól) – a fent említett okok miatt – szükségszerű jellemzője is a szövegnek. Hiponímia legjellemzőbben a különböző betegcsoportokra (pl. *Individuals – Paediatric population*), valamint a vakcina beadásának körülményeire és módjára vonatkozóan fordul elő (pl. *route – intravascularly*), amikor egy-egy beadással kapcsolatos utasítás részleteit közli a szöveg.

A forrásnyelvben azonosított szövegkohéziós eszközök típusainak összevetésekor láthatjuk (1. táblázat), hogy a lexikai kohéziós kötések száma (65, mondatonként átlagosan 3,25) 8,12-szorosa a grammatikai kötések számának (8, mondatonként 0,4), tehát a kohézió elsősorban a lexikai kötőelemek, azon belül is elsősorban ismétlés által jön létre.

Ami a célnyelvi szövegben a lexikai kohéziós kötéseket illeti, az általános relációk száma összesen 58 (mondatonként 2,9) – ez közel azonos a forrásszövegben azonosítottal (59 és 2,95). Legnagyobb számban a fordított szövegben is az ismét-

lés fordul elő (32 a 20 vizsgált mondatban), ami mondatonként átlagosan 1,6 kötést valósít meg. A forrásnyelvben levő 37 (mondatonként 1,85) ismétléshez képest ez csökkenést mutat, ami lehet fordítói döntés eredménye, tehát opcionális eltolódás (pl. 0–1. mondat: *administration – administered* vs. *Alkalmazás – beadnia),* illetve terminológiai különbségből adódó (pl. 3–4. mondat: *dose – (Booster) dose* vs. *Adag – (Emlékeztető) oltás*). A második legnagyobb kötésszám a célnyelvi szövegben is hiponímiával valósul meg: összesen 20-szor fordul elő a szövegben (mondatonként 1-szer). A forrásszövegben azonosítotthoz (12, mondatonként 0,6) képest ez lényeges emelkedés. Az eltolódás oka adódhat terminológiai különbségekből, itt például a hatóságilag előírt, hatályos, ún. QRD-templátszövegeknek való megfelelési kötelezettségből (pl. 11–15. mondat: *the vaccine – the vaccine* vs. *A gyógyszer – A vakcina*). Antonima és szinonima a célnyelvi szövegben is alacsony számban, csupán egy-egy esetben fordul elő. Pillanatnyi lexikai kohéziót a célnyelvi szövegben nyolc kötésben azonosítottunk, valamennyi elnevezés (*Ervebo – vakcina*), ami közel azonos a forrásnyelvben azonosított hat elnevezéssel (az eltolódás a *booster dose* és az *emlékeztető oltás* közötti terminológiai különbségből adódik). Az adatokra a célnyelvi szöveg esetében is a műfaj jellege adhat magyarázatot: egy használati utasítás szövegében az ismétlés fontos kapaszkodót jelent az olvasó számára (pl. *adagolás, beadás, vakcina*), kerülése megnehezítené az utasítások követhetőségét, és ezzel betegbiztonsági kockázatot is jelenthetne. A szóismétlés tehát szükségszerű jellemzője a szövegnek. A szövegkohéziós elemek típusainak összevetésekor láthatjuk (1. táblázat), hogy a magyar célnyelvi szövegben az általános lexikai kohéziós kötések száma (58, mondatonként átlagosan 2,9 elem) 5,27-szorosa a grammatikai kötések számának (11, mondatonként átlagosan 0,55 elem), tehát a kohéziót túlnyomóan a lexikai kötőelemek, és ezeken belül is az ismétlés teremti meg a célnyelvi szöveg esetében is.

Összességében elmondható, hogy a vizsgált alkalmazási előírás szövegpéldány esetében a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegeknél azonosított eredmények hasonlóak voltak az egy mondatra jutó átlagos grammatikai (0,4 vs. 0,55) és lexikai (3,25 vs. 3,3) kohéziós kötések számának tekintetében. Ennek oka főként az, hogy az ilyen gyógyszeripari szövegek hivatalos dokumentumok, és a fordító felé támasztott alapkövetelmény, hogy a célnyelvi szöveg ekvivalens legyen a forrásnyelvivel. Ezt elősegíti, hogy meghatározott szövegrészek feltüntetése (templát szövegek), bizonyos terminusok használata, illetve formázási előírások betartása hatóságilag előírt, így kötelező érvényű. A vakcina adagolását és beadásának módját valamennyi olvasónak ugyanúgy kell értelmeznie, függetlenül attól, hogy milyen nyelven olvassa azt a felhasználó (egészségügyi szakember).

4.1.2. A vallási áhítat

A grammatikai kohéziós eszközök közül legnagyobb számban a referencia fordul elő a vallási áhítat angol forrásnyelvi szövegében: 15 található a teljes szövegben, ami

mondatonként átlagosan 1,25 kötést eredményez (lásd 1. táblázat). A referenciák közül kettő mutató referencia (*this [span]*, *this [bridge of faith]*), míg a személyre utaló referencia lényegesen gyakoribb, 13 található belőle (pl. *our, we, it, us)*.

A referencia hangsúlyosabb jelenléte több okra is visszavezethető. Egyrészt a szöveg bizonyos részeiben (pl. a Golden Gate hidat illusztrációként használó bevezető részben vagy a bibliai gondolatokat a bevezetőhöz kapcsoló második bekezdés elején) egy elbeszélő, leíró jellegű szöveggel állunk szemben, melyben a korábbi kutatások tanúsága szerint jellemző a referencia magasabb arányú előfordulása (Károly et al. 2022: 21). Másrészt a szöveg legjelentősebb részét kitevő tárgyalásban többes szám első személyű névmások (*we, our*) utalnak arra, hogy a szerző maga is azonosul a *hívők* táborával, akik számára kifejti gondolatait. Végül a szöveg írója a befejezésben egyes szám második személyben szólítja meg az olvasót, ami közvetlen kifejeződése annak a műfaji sajátosságnak, melyet Viola (2020: 7) is hangsúlyoz: a napi üzenetek, buzdítások, hitélet-erősítő jellegű szövegek nemcsak tényszerű, racionális érvelést tartalmaznak, hanem az olvasó érzelmi világára is igyekeznek hatni.

A vallási áhítat magyar célnyelvi szövegében – az angol forrásnyelvi szöveghez hasonlóan – referenciából találunk a legtöbbet, szám szerint 19-et, ami 1,58 kötést jelent mondatonként. Ez az adat növekedett a forrásnyelvi szöveg referenciáinak számához viszonyítva (1,25). Erre a jelenségre a magyar nyelv igeragozási és birtokviszonyokat jelölő rendszere adhat magyarázatot, hiszen a ragozott igealakokkal (pl. *köt**i** össze, biztosí**t**, elmélyed**ünk*** stb.) és a birtokos személyjellel (pl. *élet**ünk**, hit**ünk*** stb.) kifejezett referenciát minden igealak és birtokviszonyt kifejező főnév esetében jelölnünk kell a magyar nyelvi rendszer normái szerint (Heltai és Juhász 2002). A referenciák közül mindössze egy mutató referencia (*ez* az összeköttetés), amely a forrásnyelvi szövegben is szerepelt (*this* span). A két forrásnyelvi mutató referencia közül azonban egyet kihagyott a fordító (*this* bridge of faith), ami eltolódást okozhatna az áhítat szövegében, azonban a kontextus alapján az olvasó egyértelműen következtetni tud a kapcsolatra, melyet az angolban a *this* mutató névmás használata kifejez.

Kötőszóból összesen kettő található a vallási áhítat ezen forrásnyelvi szövegpéldányában, mindkettő kapcsoló (*and*). A magyar célnyelvi változatban azonban mindkét kötőszót kihagyta a fordító. Ennek az eltolódásnak elsősorban stilisztikai hagyományokra visszavezethető oka lehet, hiszen az angol forrásnyelvi szövegben használt *and* kötőszó mindkét előfordulásakor mondatkezdő pozícióban áll, a magyar nyelvben pedig az *és* kötőszóval kezdődő mondatokat sokan nem tartják a választékos stílusban elfogadhatónak (például az iskolai nyelvoktatásban). Ezt a *stílushibát* azonban néhány nyelvész *nyelvi babonának* nevezi, és nem tartja indokoltnak a kötőszóval történő mondatkezdés tiltását (Szepesy 1986).

Szubsztitúció és ellipszis nem található az angol forrásnyelvi szövegben. Ennek oka feltehetőleg abban keresendő, hogy e két grammatikai kohéziós eszköz használata jellemzőbb azokra a szövegtípusokra és műfajokra, melyekben párbeszédek fordulnak elő (lásd pl. White 2013; Arhire 2017, 2018). A vallási áhítatokban ritkán él-

nek a szerzők párbeszédek használatával. Az angol forrásnyelvi szöveghez hasonlóan a magyar célnyelvi szövegben sem alkalmazta a szerző a szubsztitúciót. Ellenben amíg az angol forrásnyelvi szövegben nem volt egyetlen ellipszis sem, a magyar célnyelvi szövegben kettőt is azonosítottunk, amely mondatonként 0,16 kohéziós kötést jelent. A fordítási szöveg 2. és 6. mondatában nincs alany, mivel az az előttük álló (1. és 5.) mondat alanyából (*Golden Gate híd*, illetve *hitünk hídja*) következtethető. A magyar nyelv mondatszerkesztési sajátosságaiból adódóan egy mondat alanyáról a következő mondatokban is tehetünk kijelentéseket anélkül, hogy az alanyt újra kitennénk, hiszen a fentebb említett igeragozási és birtokviszonyokat jelölő rendszer egyértelművé teszi, hogy állításaink kire vagy mire vonatkoznak (M. Korchmáros 1993). Így az alany kihagyása egy mondatból gyakori jelenség. Ez az eltolódás is a két nyelv szerkezeti különbségeivel magyarázható, ezért kötelező eltolódásnak tekintjük (Károly 2014: 93).

Összességében megállapítható, hogy a magyar célnyelvi szöveg grammatikai kohéziós mintázata eltér az angol forrásnyelvi szövegétől, amit az angol és a magyar nyelv eltérő nyelvtani struktúrái, igeragozási paradigmái, birtokviszony-jelölő eszközei és különböző stiláris hagyományai magyaráznak. Bár statisztikai összehasonlítás a korpusz mérete miatt nem lehetséges, a számbeli különbségek alapján annyit kijelenthetünk, hogy kis mértékben növekedett a grammatikai kohéziós kötések száma a magyar célnyelvi változatban az angol forrásnyelvi szövegváltozathoz képest (1,41-ről 1,75-re).

Ami a lexikai kohéziós eszközöket illeti, ezekben hasonlóan kis mértékű növekedés tapasztalható a magyar célnyelvi szövegben az angol forrásnyelvi szöveghez képest (3,25-ről 3,58-ra). Leggyakrabban a szó szerinti ismétlés eszközével élt a forrásnyelvi vallási áhítat szerzője, összesen 24 található belőlük a szövegpéldányban (2 kötés/mondat). A megismételt szavak közül négy kiemelkedik abban a tekintetben, hogy a szó szerinti ismétlések számának több mint felét (16-ot) teszi ki ez a négy kifejezés: *bridge, faith, God, life.* Az említett szavak kulcsszavaknak tekinthetők a szövegpéldányban, e négy szó ismétlése emiatt fordul elő ilyen jelentős számban. A magyar célnyelvi szövegváltozatban 31-re nőtt az ismétlések száma (2,58 kötés/mondat). Ez felveti azt a kérdést, hogy a fordítástudományban kutatott egyik univerzálé, az ismétléskerülési hipotézis igazolható (vagy inkább cáfolható) lenne-e a vallási áhítatok szövegeiben. Ennek megállapításához további, nagyobb korpuszon történő elemzésekre van szükség.

A szinonimák száma alacsonyabb, hat példát találunk rá az angol forrásnyelvi, és négyet a magyar célnyelvi szövegben. A szinonimák esetében ebben a fordításban eltolódás figyelhető meg: a forrásnyelvben szereplő hat szinonimából mindösszesze hármat tartott meg a fordító. Egy szinonima helyett egyszerű ismétlést választott (*connects–links*, *köti össze–összeköt*) egy másik esetben új szóösszetétel részeként szerepel az adott szó (*God's Word–igeolvasás)*, egy szinonima esetében pedig teljesen más kifejezéssel élt (*pathway–path, vezet el–utat*). Mindhárom esetben, amikor

a fordító nem tartotta meg a szinonimát, olyan kifejezéseket választott, melyek természetesebb hangzásúak a célnyelvben, tehát inkább a célnyelvi olvasókat és a szöveg közérthetőségét tartotta szem előtt, mint a forrásnyelvi szöveghez való hűséget.

Három antonima is szerepel a forrásnyelvi szövegpéldányban (*separated–connected, faith–doubt, safety–danger*), melyből kettőt megtartott a célnyelvi szöveg fordítója (*hit–kétség, biztonság–veszély*), egy esetben azonban a passzív szerkezetet (*two shores... that were separated*) kerülte, és az igei szerkezetet jelzős szerkezetté alakította (*két, korábban különálló tengerpartot*). Ezt az átalakítást a két nyelv rendszerbeli különbségei indokolják. Találunk azonban a magyar célnyelvi szövegben olyan antonímát is, amely az angol forrásnyelvi szövegben nem szerepelt (*jusson eszedbe – felejtsd el*). Ebben az esetben a fordító antonim fordítást alkalmazott a posztcedens kifejezés esetében: a forrásnyelvi kifejezést (*keep in mind*) ellentétes értelmű magyar kifejezésre cserélte (*ne felejtsd el*).

Míg a forrásnyelvi szövegben két, addig a célnyelviben csak egy meronímiát azonosítottunk. Egy forrásnyelvi meronimát megtartott a fordító a célnyelvi szövegben, mivel ez a kohéziós kötés két földrajzi entitás között jött létre. Ez esetben a fordító feladata, hogy visszaadja a földrajzi nevek pontos magyar célnyelvi megfelelőit (*Észak-Kaliforniában*, *San Fransisco-öblöt*), hogy az általuk jelölt entitások beazonosíthatóak legyenek. A másik forrásnyelvi meronímia (*bridge – span)* második tagjának, a *span* szónak nincs a célnyelv köznyelvi regiszterében használt megfelelője, a szakterminus (*támaszköz)* használata pedig nem lenne adekvát, idegenül hatna ebben a célnyelvi kontextusban, így a fordító valószínűleg tudatosan elkerülte a szó szerinti, szöveghű fordítást, és egy általánosabb kifejezést alkalmazott (*összeköttetés*), eltolódást okozva. Az egyetlen olyan általános reláció, melyre nincs példa az áhítat forrásnyelvi és célnyelvi szövegében sem, a hiponímia.

A pillanatnyi relációk közül három azonosság és egy hasonlat található a forrásnyelvi szövegben, elnevezésre nincs példa. A célnyelvi szövegben a hasonlat megmarad, az azonosságok közül viszont egy elvész, és csak kettő marad meg, így a pillanatnyi relációk esetében minimális eltolódás figyelhető meg. Az *on our journey* kifejezést kiegészíti a fordító, és *életünk útján*-ra módosítja. Ezzel egyértelműbbé teszi a célnyelvi olvasók számára, hogy milyen utazásról, útról beszél a szöveg szerzője.

A lexikai kohézió tekintetében összességében véve elmondhatjuk, hogy apró különbségek, eltolódások jelentkeznek a kohéziós eszközök használatában a magyar célnyelvi szövegben az angol forrásnyelvi szöveghez képest, ezek azonban nem befolyásolják a célnyelvi szöveg minőségét és értelmezhetőségét.

4.1.3. A novella

A grammatikai kohézió tekintetében az angol nyelven született novella, az *A very short story* és a *Nagyon rövid elbeszélés* címet viselő fordításának legszembetűnőbb jellegzetessége az, hogy mindkét szöveg meglehetősen nagyszámú referenciális kö-

tést tartalmaz: a forrásnyelvi szövegben 52, míg a célnyelvi szövegben 80 referenciát találunk. A forrásnyelvi szövegben a konkrét név vagy az azt helyettesítő személyes névmás jelöli az alanyt. A személyes névmások esetében jelentős eltolódás figyelhető meg a fordításban, hiszen a magyar szövegben összesen 19 esetben találkozhatunk *rejtett* (csupán a ragozásban megjelenő) alannyal. Az eltolódás mögött a magyar és angol nyelv rendszerbeli különbsége áll, hiszen ahogy Heltai és Juhász (2002) is kiemeli, a magyar fordításban az angol személyes névmások többségét a fordító elhagyja. Továbbá mivel az angol *it* személyes névmásnak nincs magyar megfelelője, a fordító, Szász Imre különböző lexikai és grammatikai eljárásokat alkalmaz annak helyettesítésére (Jenei 2008): létigéket (*it* was dim and quiet; benn csendes félhomály *volt*), névmásokat (they wanted everyone to know about *it*; szerették volna, ha mindenki tud *róla*), esetenként pedig az *it* névmás helyett a magyar szövegben csak az ige ragozott alakja áll (*it* got dark; *besötétedett*).

A referenciára vonatkozóan érdekes továbbá, hogy a rövid szerelmi történet két főszereplőjét különböző módokon jelöli, nevezi meg a szöveg, mely tovább árnyalja a novella kohéziós komplexitását: míg a női főszereplőre két különböző módon utal a szerző (a *Luz* tulajdonnév és a *she* névmási referencia révén), addig a férfi szereplőre utalva csupán a *he* névmási referenciával találkozhatunk, tulajdonnevet nem rendel a férfi főszereplőhöz. Ezzel szemben a magyar célnyelvi novella első mondatából (*Padovában egy forró estén felvitték a tetőre, s onnan elnézhetett a város felett.*) nem tudhatjuk, hogy férfi vagy női szereplővel történik a leírt esemény, ez csupán a szerelmi történet kontextusából következtethető ki, és ez a hiány jellemzi a novella magyar szövegének egészét is.

A kötőszók és ellipszisek előfordulása alacsony a szövegben. Az angol forrásnyelvi szöveg 41 mondatában kötőszóra öt példát találhatunk (*after*, *as, after*, *when*, *after*), ezzel szemben a magyar szövegben enyhe eltolódás érzékelhető, hiszen a kötőszók száma háromra csökken (*mégis*, *csak*, *pedig*). Az angol forrásnyelvi és a magyar célnyelvi szövegben egyaránt három ellipszis fordul elő. Az ellipszis jelenléte lehetővé teszi a szóismétlések mennyiségi növekedésének elkerülését a novellában, például a következő mondat esetében: *Fifteen came in a bunch to the front (...)*. Mivel az ezt megelőző mondat tárgya a fiatal nő által írott levelekre utal (*many letters*), így tökéletesen érti a befogadó, hogy a mondategység jelentése valójában: *fifteen letters came in a bunch*. Ezzel megegyező elliptikus szerkezet található a magyar fordításban is: *Tizenöt jött egy csomagban (...)*. A *They were glad to let her* mondat esetében is elmondható, hogy a fordító szintén az ellipszis eszközével él a célnyelvi szövegben: *Szívesen megengedték neki.* Ugyanakkor a forrásnyelvi szöveg harmadik ellipszisénél azt láthatjuk, hogy a fordító kiegészíti az előző mondatból kikövetkeztethető állítmánnyal a magyar célnyelvi mondatot: *Only to get a job and be married. – Csak munkát* ***akart*** *és megházasodni*. A grammatikai kohéziós elemek sorában a szubsztitúció az egyetlen kategória, amelyre egy példát sem ad a novella angol és magyar változata.

A lexikai kohézió tekintetében a legszembetűnőbb és legmeglepőbb eredmény az, hogy az angol szövegben rendkívül sok, összesen 62 lexikai ismétlés fordul elő. Ezek között igék (pl. *wanted*, *married*) és főnevek (pl. *town*, *night*) találhatók legnagyobb arányban. A történet szempontjából esszenciális támpontok sokszor ismétlődnek a szövegben; ilyenek például a következők: *town*, *marry*, *love*. Ugyanakkor a novella műfaji sajátosságai alá is támasztják az ismétlések szükségességét, létjogosultságát: ahogy az elméleti háttér bemutatásánál említettük, a novellának jelentős ismérve az, hogy cselekménye egy szálon fut. Ebből kifolyólag a szöveg lexikai értelemben korlátok között mozog, továbbá a terjedelem miatt a történet egy központi témát dolgoz fel, ami szóismétlést eredményezhet.

Mindezek mellett a szöveg célnyelvi változatában az ismétlések számának tekintetében jelentős eltolódást tapasztalhatunk: a magyar szövegben 44, azaz 18-cal kevesebb az ismétlés. A csökkenést egyes esetekben kihagyások okozzák (*they kissed **good-bye***; *megcsókolták egymást*), más esetekben pedig a két nyelv rendszerbeli különbségei eredményezik, hiszen például az *all* determinánsnak különböző határozószók (*mindnyájan*) és névmások (*mindet*, *mindegyik*) felelnek meg a magyarban. Megfigyelhetünk ugyanakkor olyan esetet is, amikor a fordító nem igyekszik a szóismétlés elkerülésére: míg az eredeti novellában a *boy and girl affair* (33. mondat) és *boy and girl love* (35. mondat) szinonimákkal él a szerző, addig a magyar szöveg mindkét mondatban a *gyerekszerelem* kifejezést használja, melynek valószínűleg az az oka, hogy a magyar nyelvben nagyobb mértékben állandósult a szókapcsolat ezen formája.

Meronímiával összesen hét szöveghelyen találkozhatunk. Ez annak tudható be, hogy a szöveg rövid terjedelme ellenére bővelkedik olyan földrajzi nevekben, amelyek rész-egész kapcsolatban állnak egymással. Például a *Lincoln Park* (40. mondat) része *Chicagónak* (39. mondat), *New York* (24. mondat) része az Államoknak (*The States,* 33. mondat)*,* illetve *Chicago* (39. mondat) szintén része az Államoknak (*The States,* 33. mondat). A meronímia tekintetében egy eltéréstől eltekintve azonosak az angol forrásnyelvi és a magyar célnyelvi szövegben fellelhető kötések, amely a földrajzi nevek egyezésével magyarázható. Mindezek mellett szinonimát (pl. *The States – America*, *megállapodtak – megegyeztek*) és antonímát (pl. *night – day, forró – hűvös*) kifejezetten keveset tartalmaz a vizsgált angol és magyar szépirodalmi szöveg. Szinonimából három található a forrásnyelvi szövegben és négy a célnyelvi szövegben, és van olyan szöveghely, ahol a fordító a szinonima eszközével kerüli el a szóismétlést: *be married – megházasodni*, *férjhez megy*. Antonimából a forrásnyelvi szövegben négy, a célnyelvi szövegben pedig három található. Az általános relációk közül hiponímiából egyet sem találtunk a szövegben, hasonlóképp a pillanatnyi reláció elemeihez (azonosság, elnevezés, hasonlat), ahol az eredmény mindegyik esetében nulla volt. Az elemzést megelőzően az irodalmi szövegek stiláris jegyeiből kifolyólag feltételeztük, hogy nagy eséllyel tartalmaz a szöveg hasonlatot, de az elemzés azt bizonyította, hogy a szerző nem élt a hasonlításon alapuló szókép eszközével.

4.1.4. A sajtóhír

A sajtóhír mondatai közötti kohéziós kötések mennyiségi és minőségi elemzése során szembetűnő a hírszövegre jellemző tömör, lényegre koncentráló leírás. A hírműfajban létfontosságú a tényszerűség (McQuail 2003), ez látható a következő, a korpuszból vett részletben: *The family of seven had set off on Sunday, planning to travel 400 miles (650km) from Kalgoorlie Boulder to Tjuntjuntjara, in Western Australia.* A 15 mondatból álló sajtóhír forrásnyelvi grammatikai kohéziós szerkezetének elemzése során érdekes jelenség, hogy referenciából a többi kohéziós eszközhöz képest több található a szövegben: összesen hat, kötőszóból kettő, míg szubsztitúció és ellipszis nem szerepelt egyáltalán ebben az alkorpuszban. A szöveg kohéziós kötéseinek nagy része a *family* lexikai szóhoz kapcsolódik. A hat referencia közül négy a hírszövegben szereplő *családra*, azok tagjaira utal, tehát személyre utaló referenciák: *they*, *their*. Az angol nyelvű hírszövegekre jellemző a kötőszók gyakori használata (McCormick 2020), ami jelen forrásnyelvi szöveg esetében mindössze kettő: *but, since.* A forrásnyelvi szövegben összesen nyolc grammatikai kohéziós kötés van. Ezek a grammatikai kohéziós eszközök elsősorban referenciális kapcsolatokon keresztül segítik a befogadót a hírszöveg logikai láncának és a szöveg összefüggéseinek követésében. A referenciák következetesen ugyanazon szereplőkre és intézményekre irányítják vissza az olvasó figyelmét. A szubsztitúció hiánya és a kötőszók alacsony száma a sajtóhír műfajára jellemző tömör megfogalmazást és az információk tényszerű szervezését tükrözi.

A lexikai kohézió esetében a legnagyobb számban a lexikai ismétlés fordul elő, összesen 32 esetben, amely a többi lexikai kötéshez képest kimagaslóan sok. Az ismétlések között főneveket találunk legnagyobb számban, összesen 18-at. A *the family* hét alkalommal ismétlődik az angol szövegben. Itt a hírszöveg sajátos szövegtani jellemzőjére látunk példát: a lehető legtöbb információt akarja közvetíteni az olvasóknak, a lehető legtömörebb megfogalmazásban (Bell 1991). Így sok esetben az ismétlések elkerülhetetlenek és stilisztikai szempontból a lényegre koncentráló, tömör stílust támogatják, valamint azt is mutatják, hogy még ugyanarról az alanyról van szó a szövegben, amivel szintén fontos diskurzusfunkciót látnak el. Az ismétlések segítenek fenntartani a *család* mint központi hírszereplő pozícióját a szövegben. A *family* mint lényeges tartalmi elem posztcedensként is megjelenik a *children* és a *community* antecedensekkel, meronímia formájában. Mivel az eltűnt család, benne idősekkel és gyerekekkel a közösség fontos része, így ez a rész-egész viszony hozzájárul az esemény jelentőségének megértéséhez.

Míg az angol nyelvű szöveg összesen hét szinonim megfelelőt tartalmaz (pl. *region – area, found – spotted, said – told*), addig a célnyelvi fordításban ezek a variációk jelentős mértékben csökkennek: három figyelhető meg (*család – hozzátartozók, vidék – térség, megtalál – észrevesz*). Ez az eltolódás összhangban van azzal a megfigyeléssel, hogy az ismétlések száma nő a fordításban, amely a kohéziós eszközök típusának változására utal: a kohéziót inkább ismétléssel és ellipszissel tartja fenn

a fordító. Érdekes ugyanakkor, hogy a központi (kulcsfontosságú) lexikai elemként megjelenő *family* szóra nem találunk szinonimát a szövegben.

A pillanatnyi relációk közül a *family* a *group* lexikai szóval azonosság formájában alkot kötést. Egy elnevezést találtunk a forrásnyelvi hírszövegben (*Tjuntjuntjara*), hasonlatot azonban nem tartalmaz a korpusz.

A magyar célnyelvi szöveg grammatikai kohéziójának elemzése során kiemelhető a referenciák magas száma, 11 referenciát sikerült azonosítani a szövegben, míg az angol forrásnyelvi változatban csak hatot. Ez az esetek túlnyomó részében a két nyelv grammatikai különbözőségeire vezethető vissza.

Az ellipszisek mennyiségének tekintetében az angol és a magyar szöveg között fedezhetünk fel lényeges eltérést, hiszen a célnyelvi szövegben hat ellipszis van, míg a forrásnyelvi szöveg nem tartalmaz ilyen kötést. Ennek az eltolódásnak a fő oka grammatikai jellegű, mivel a fordító lehetőségeit behatárolja a két nyelv grammatikai rendszere. A magyarra fordított szöveg a legtöbb esetben értelmezhető anélkül, hogy a kihagyott elem jelen lenne benne. A magyar szövegben a kihagyás két esetben a családdal, mint lexikai egységgel köthető össze és itt a fordító törekszik arra, hogy kerülje ennek a megismétlését.

Mindössze egy kötőszó, az *azonban* található a szövegben, míg a forrásnyelvi változatban kettő (*but, since*). A forrásnyelvi szövegben a *since* temporális kötőelem, ami a célnyelvi változatban nem kötőszó formájában jelenik meg, hanem a hírszöveg lineáris szerveződése révén valósul meg és a forrásra hivatkozik (*közleménye szerint*). Szubsztitúciót az alkorpusz nem tartalmaz.

A lexikai kohézió elemzése során az ismétlések magas száma figyelhető meg a magyar szövegben. Míg az angolban 32, a magyarban 44 ismétlést számoltunk meg. Mindez érdekes tendencia, ha figyelembe vesszük, hogy a szószerinti ismétlés elkerülésében a fordítások során fontos szerep jut a névmási behelyettesítésnek és a szinonimahasználatnak. Ez azért lényeges kérdés, mert a fordítónak döntéseket kell hoznia, hogy – a szóban forgó nyelvek rendszerének sajátosságaitól és nyelvhasználati normáitól függően – az újraemlítést szóismétléssel vagy más, pl. szinonima vagy referencia elem (pl. személyes névmás) segítségével hajtja-e végre (Károly et al. 2012). Érdekesség, hogy ezen szöveg esetében megállapítható, hogy a fordító leggyakrabban a szóismétléseket választotta, bár referenciaelemekkel is operál (pl. *fotó készült róluk (a családról), ahogyan az egyik autó mellett állnak*).

A hat meronímia közül három megegyezik az angol nyelvű meronímiákkal. A meronímiák egyezését részben a földrajzi nevek egyezésével magyarázhatjuk, ahol a fordító átveszi az angol elnevezést. Elnevezések és hasonlatok előfordulásában nincs számszerű különbség a két szöveg között, előbbiből egyet, utóbból egyet sem találunk. Antonima eggyel több van az angol szövegben, mint a magyar változatában, ahol hármat lehetett azonosítani. Az általános és a pillanatnyi relációk összegét figyelembe véve mindössze négy lexikai kötéssel találunk többet a célnyelvi szövegváltozatban (összesen 60-at), mint az angol forrásnyelvi szövegben. Összességében tehát elmond-

ható, hogy ezen alkorpusz esetében eltolódások inkább a lexikai kohéziós eszközök minőségében keletkeznek, mégpedig oly módon, hogy a forrás- és a célnyelvben a lexikai kohézió típusa vagy előfordulási helye megváltozik (Károly 2014).

4.1.5. A lexiko-grammatikai kohéziós eszközök összehasonlító elemzése a négy műfajban

A grammatikai kohéziós eszközök összevetéséből megállapítható, hogy minden műfaj esetében a referenciális kötések dominálnak. A forrásnyelvi szövegekben a novellában a legmagasabb a száma (összesen 1,27 kötés/mondat), ezt követi a vallási áhítat (1,25 kötés/mondat), majd az alkalmazási előírásnál és a hírszövegnél azonosított egyaránt alacsony (0,4 kötés/mondat) érték. A célnyelvi szövegek mindegyikében a fenti értékeknél magasabb a referenciák előfordulási aránya: szintén a novellában a legmagasabb az érték (egy mondatra vetítve 1,86), a vallási áhítat magyar nyelvű változatában 1,58/mondat, a hírszövegében 0,73/mondat, majd az alkalmazási előírásában 0,55/mondat.

A referenciák számának növekedése a célnyelvi szövegekben eltolódást eredményez. Ezt a korábbi kutatásokban is kimutatott jelenséget (Heltai és Juhász 2002, Jenei 2008, Károly et al. 2012, Károly et al. 2022) mind a négy célnyelvi szövegpéldány elemzése alátámasztja. A jelenséget a magyar nyelv igeragozási és birtokviszonyokat jelölő rendszerével magyarázhatjuk: a ragozott igealakokkal és birtokos személyjellel jelölt referenciát minden igealak és birtokviszonyt kifejező főnév esetében jelölnünk kell a magyar nyelv normái szerint (Heltai és Juhász 2002), így a magyar célnyelvi szövegekben növekszik a referenciális kötések száma.

A novella fordítási szövegének elemzése alátámasztja azt a korábbi kutatási eredményt is (Jenei 2008), mely szerint az irodalmi szövegekben megfigyelhető a történet/cselekmény elbeszélése során a szereplők gyakori újraemlítése, mely tipikusan névmási utalások által valósul meg. Ez magyarázatot ad a novellában a referenciális kötések magasabb számára. A vallási áhítat műfajáról ismereteink szerint nem állnak rendelkezésünkre ilyen adatok, azonban a vizsgált szövegpéldány adatai alapján feltételezhető, hogy a vallási áhítatok a referenciális kohézió szempontjából az irodalmi szövegekhez hasonló mintázatot mutatnak.

Korábbi kutatások kevesebb személyes névmások által megvalósuló referenciális utalást azonosítottak a hírszövegekben (pl. Károly et al 2012, Károly 2014). A jelen kutatásunkban elemzett hírszöveg adatai is alátámasztják az alacsonyabb számú referenciális kohéziós eszköz használatát az irodalmi és a vallási szöveghez képest. Károly (2014: 141) megállapítja, hogy az általa „vizsgált újságcikkek stílusukat és szövegépítési sajátosságaikat tekintve közelebb állnak a szakszövegekhez". A kutatásunkba bevont negyedik műfaj, az orvosi szakszövegek közé sorolható orvosi alkalmazási előírás szövegének adatai is összhangban vannak ezzel a megállapítással, hiszen hasonló számú referenciális kohéziós kötést tartalmaz, mint a hírszöveg.

A következő, grammatikai kohéziót biztosító eszköz, a szubsztitúció egyik műfajban sem szerepelt sem a forrásnyelvi, sem a célnyelvi szövegváltozatokban. Ellipszis a forrásnyelvi szövegek közül egyedül a novellában fordul elő, összesen három alkalommal, ami egy mondatra vetítve 0,07 kötést jelent. A novella célnyelvi szövegváltozatában ezekből kettőt megtartott a fordító, a harmadik esetben nem volt lehetséges az ellipszis célnyelvi átültetése. Károly (2014) megállapítja, hogy mivel a szubsztitúció és az ellipszis grammatikai jellegű kategóriák, célnyelvi megfeleltetésüket erősen korlátozza a két nyelv eltérő grammatikai rendszere (Károly 2014: 145). Itt ugyan látunk két ellenpéldát is, azonban a korpusz kis mérete miatt általános következtetés ebből nem vonható le. A többi műfajban a célnyelvi szövegekben megjelenik néhány ellipszis (a hírszövegben mondatonként 0,12, a vallási áhítatban 0,16), azonban mennyiségük nem jelentős, és minden esetben a célnyelv és a forrásnyelv eltérő grammatikai struktúrájával magyarázhatjuk a jelenlétüket.

Kötőszók is alacsony számban fordulnak elő a vizsgált műfajokban. A forrásnyelvi szövegekben a novella 0,12, a hírszöveg 0,13, a vallási áhítat 0,16 ilyen kötést tartalmaz mondatonként, míg az alkalmazási előírásban nem fordul elő ez a kohéziós eszköz. A kötőszók előfordulása a célnyelvi szövegváltozatokban is alacsony: az alkalmazási előírásnál itt sem jelenik meg kötőszó, ahogy a vallási áhítatban sem. A célnyelvi hírszövegben egy mondatban 0,06, míg a novellában 0,07 kötőszó/mondat mutatható ki. Három műfaj esetében tehát eltolódás mutatkozik a kötőszók fordításánál, a negyedik műfajról, az orvosi alkalmazási előírásról ezek a szövegpéldányok nem szolgáltattak adatot. A kötőszók eltolódásai különböző okokra vezethetők vissza. A vallási áhítat és a novella esetében stiláris okokból hagyott ki a fordító kötőszókat. A hírszövegben pedig a *since* temporális kötőelem, amely a célnyelvi változatban nem kötőszó formájában jelenik meg, hanem egy határozós szerkezettel adja vissza a fordító (*közleménye szerint*).

A következőkben a lexikai kohéziós eszközök közül elsőként az általános relációkat vetjük össze a négy műfaj szövegeiben. Az angol forrásnyelvi szövegek elemzése során minden műfajban ismétléseket azonosítottunk a legnagyobb számban, és mindegyik szöveg célnyelvi változatában változott az ismétlések száma a forrásnyelvi szöveghez képest. A hírszövegben 2,13-ról 2,93-ra, a vallási áhítatban 2-ről 2,58-ra növekedett az egy mondatra eső ismétlések száma, ezzel szemben a novellában 1,51-ről 1,02-re, az alkalmazási előírásban pedig 1,85-ről 1,6-ra csökkent. A hírszövegben és a vallási szövegben az okozza az eltolódást, hogy több esetben a forrásnyelvi szövegben szereplő szinonima helyett ismétlést választ a fordító, továbbá keletkeznek új ismétléskapcsolatok is, mivel például a vallási szöveg fordítója a címben használt kifejezést a szövegben is szó szerint újraemlíti, míg a forrásnyelvi szövegben más kifejezéssel élt a szöveg szerzője. Mindkét műfajban megfigyelhető a tömör, lényegretörő stílus, melyre jellemző az ismétlések magasabb arányú tolerálása is. A másik két műfaj esetében eltérő okokból csökken az ismétlések száma. A novellában a legtöbb forrásnyelvben azonosított ismétlést kihagyta a fordító, né-

hány esetben pedig a két nyelv rendszerbeli különbségei eredményezték az eltolódást. Az orvosi alkalmazási előírásban kisebb mértékű a csökkenés, és elsősorban terminológiai különbségek idézik elő.

A szinonimák száma nem domináns egyik műfajban sem. A forrásnyelvi és célnyelvi szövegek közül is a vallási áhítat tartalmazza a legmagasabb arányban a szinonimát, melynek egy mondatra eső értéke 0,5 a forrás- és 0,33 a célszövegben. Az angol nyelvű sajtóhír egy mondatra eső szinonimáinak száma közel van ehhez: 0,47, míg a magyar nyelvű változat kevesebbet tartalmaz belőle: 0,2-t mondatonként. Az alkalmazási előírás forrásnyelvi változatában 0,1, célnyelvi változatában ennek a fele, 0,05 szinonima jelenik meg mondatonként. A novellában egy mondatra vetítve 0,10 a forrásnyelvi, 0,09 a célnyelvi szövegben kimutatott arány. A vallási áhítat és a hírszöveg itt is hasonlóságot mutat: a legtöbb szinonima azért nem jelentkezik a célnyelvi szövegváltozatokban, mert helyettük inkább ismétlést választott a fordító; ez az adat korrelál az ismétlések számának csökkenésével. A másik két műfaj esetében olyan elenyésző számú szinonimát találtunk, melyek alapján nem lehet következtetést levonni a műfajokban alkalmazott fordítói stratégiákról.

Hiponímia sem a vallási áhítat, sem a novella szövegváltozataiban nem fordul elő, a hírszövegben pedig elenyésző számban szerepel. Az angol nyelvű alkalmazási előírásban 0,6 hiponímia azonosítható egy mondatban, a célnyelvi szövegben mondantonként 1, amely érték kiugró a többi műfajhoz képest. Erre az eltolódásra a forrásnyelvi és célnyelvi terminológia különbségei, jelen esetben például a hatályos, ún. QRD-templátszövegeknek való megfelelési kötelezettség szolgálhat magyarázatul. Itt tehát egy olyan műfaji jellegzetességről van szó, melynek figyelembevétele a fordítás során elengedhetetlen, és a műfajtranszfer-stratégiák egyik fontos elemét alkotja.

A pillanatnyi relációk elemzése során megállapítható, hogy az alkalmazási előírás szövegében a többi műfajhoz képest magas az elnevezések aránya: a forrásnyelvi szövegben 0,3/mondat, a célnyelvi szövegben 0,4/mondat. Az adatokra ebben az esetben is a műfaj sajátos jellege adhat magyarázatot. A hasonlat előfordulása a legalacsonyabb, csak a vallási áhítatban fordul elő, a forrásnyelvi és a célnyelvi szövegváltozatban is mindössze egy alkalommal. Bár alacsony az előfordulása, ebben a műfajban mégis lehet jelentősége további vizsgálatának, mivel jellemző, hogy egy mindennapi életből vett képet hasonlatként alkalmaznak az áhítatok szerzői egy hitbeli igazság jobb megértéséhez (jelen esetben: a *hit* olyan, mint egy *híd*). Az elnevezések és az azonosságok relatív értéke a négy műfaj mindkét nyelvű változatában alacsony. Sem az alkalmazási előírásban, sem a novellában nem fordul elő azonosság egyik nyelvi változatban sem. Elnevezés a novellában és a vallási áhítatban nem fedezhető fel egyik változatban sem.

Összesítve a lexikai kohéziós kötések számát, a forrásnyelvi szövegekben a legtöbb előfordulást a sajtóhírben dokumentáltuk (3,73/mondat), ami a célnyelvi változatban szintén a legmagasabb érték (4/mondat). A legkevesebb lexikai kötést ezzel

szemben a novellában azonosítottuk: mondatonként 1,9-et a forrásnyelvi, míg 1,38-at a célnyelvi alkorpusz szövegében.

4.2. A topikszerkezeti kohézió vizsgálata

A négy műfaj angol forrásnyelvi és magyar célnyelvi változatainak topikszerkezeti elemzése elsőként a három topikfejlődési változó, a párhuzamos, a követő és a kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés mennyiségi eloszlását és az ezekben előforduló eltolódásokat vizsgálta a fordításban. Az elemzés eredményeinek összefoglalását a 2. táblázat tartalmazza (a szövegek terjedelmi különbözőségeiből adódó eltérések semlegesítése érdekében és a műfajok megbízható összevethetősége céljából az egy mondatra jutó topikfejlődést zárójelben tüntettük fel a nyersadatok mellett). Ezt követően a korpuszt kvalitatív módon is elemeztük, hogy feltárjuk az egyes műfajpéldányok topikszerkezeti mintázatát (a mondattopikok előrehaladásának módját). Utóbbit vizuálisan is megjelenítettük (lásd 1–4. ábrák), hogy azonosítani lehessen a négy műfaj topikfejlődésének hasonlóságait és különbségeit.

2. táblázat
Az angol forrásnyelvi és magyar célnyelvi szövegek topikszerkezeti elemzésének eredményei

Topikszerkezet		**Orvosi alkalmazási előírás**	**Vallási áhítat**	**Novella**	**Hírszöveg**
Párhuzamos topikfejlődés	FNYSZ CNYSZ	0,05 (1/20) 0,15 (3/20)	0,5 (6/12) 0,5 (6/12)	0,34 (14/41) 0,37 (16/43)	0,13 (2/15) 0,26 (4/15)
Követő topikfejlődés	FNYSZ CNYSZ	0,5 (10/20) 0,5 (10/20)	0,25 (3/12) 0,25 (3/12)	0,32 (13/41) 0,28 (12/43)	0,4 (6/15) 0,46 (7/15)
Kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés	FNYSZ CNYSZ	0,4 (8/20) 0,3 (6/20)	0,16 (2/12) 0,16 (2/12)	0,32 (13/41) 0,33 (14/43)	0,4 (6/15) 0,2 (3/15)
Topikfejlődés összesen:	FNYSZ CNYSZ	0,95 (19/20) 0,95 (19/20)	0,91 (11/12) 0,9 (11/12)	0,98 (40/41) 0,98 (42/43)	0,93 (14/15) 0,93 (14/15)
Tematikus mélység (= különböző témák száma)	FNYSZ CNYSZ	11 11	4 4	13 14	8 8

4.2.1. Az orvosi alkalmazási előírás

Az orvosi alkalmazási előírás angol forrásszövegének topikszerkezetét az 1(a) ábra mutatja, a magyar fordításét az 1(b) ábra (terjedelmi okok miatt a műfajpéldányok

teljes topikszerkezetének bemutatásától a következőkben el kellett tekintenünk, de az ábrákkal egy reprezentatív szövegrészlet struktúrájába betekintést tudunk nyújtani). Az ábrák első oszlopa jeleníti meg a szöveget alkotó mondatokat, és ezek mellett szerepelnek jobbra a mondatok topikjai. Az egymással megegyező topikok (a párhuzamos és kiterjesztett párhuzamos topikfejlődések) egymás alatt helyezkednek el (pl. 0. mondat [cím]: *Posology and method of administration*; 2. mondat: *Posology*; 8. mondat: *The Posology*), míg az új topikok (követő topikfejlődés) az előző topikhoz képest eggyel jobbra eltolva láthatók (pl. 0. mondat [cím]: *Posology and method of administration* és 1. mondat: *Ervebo*).

1(a) ábra
Az orvosi alkalmazási előírás angol forrásszövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat						
0 (cím)	Posology and method of administration					
1		Ervebo				
2	Posology					
3		dose				
4			Booster dose			
5				The need and appropriate timing for booster dose(s)		
6					data	
7						Paediatric population
8	The posology					
9						Safety, immunogenicity and efficacy of Ervebo in children less than 1 year of age

1(b) ábra
Az orvosi alkalmazási előírás magyar fordításának topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0 (cím)	Adagolás és alkalmazás
1	képzett egészség-ügyi dol-gozónak
2	Adagolás
3	adag
4	Emlékeztető oltás
5	(rejtett alany: ők)
6	adatok leírása
7	Gyermekek és serdülők
8	az adagolás
9	(rejtett alany: ők)

Az alkalmazási előírás forrásnyelvi és célnyelvi szövegének 20-20 mondatában a topikfejlődések száma megegyezik: mindkét szövegben 19 (mindkét szöveg esetében 11 topikális alanyt azonosítottunk). A forrásnyelvi topikális alanyok (*Posology and method of administration*, *Ervebo*, *dose*, *Booster dose*, *The need and appropriate timing for booster dose(s)*, *data*, *Paediatric population*, *Safety, immunogenicity and efficacy of Ervebo in children less than 1 year of age*, rejtett alany [you], *site*, *The bandage*), valamint a célnyelvi szövegben azonosított topikok (*Adagolás és alkalmazás*, *képzett egészségügyi dolgozónak*, *adag*, *Emlékeztető oltás*, rejtett alany [ők], *adatok leírása*, *Gyermekek és serdülők,* rejtett alany [ön], *A beadás preferált helye, A vakcina, adatok*) egyaránt az Ervebo vakcina adagolásával és beadásával kapcsolatos fő témaköröket jelölik. A leggyakrabban (4 alkalommal a forrásnyelvi és 7 alkalommal a célnyelvi szövegben) előforduló topikális alany a felszólító mondatok rejtett alanya, ami a műfaj alapvető jellegét (használati utasítás) jól szemlélteti. Az azonosított topikfejlődések közül legkisebb számban mindkét szövegben a párhuzamos topikfejlődés (amikor az egymást követő mondatok topikjának referense megegyezik) fordult elő: a forrásnyelvi szövegben egy esetben (11–12. mondat: mindkét mondat

felszólító módú, így azonos alanyuk rejtett (*you*), a célnyelvi szövegben pedig háromszor (11–12., 12–13., 17–18. mondat). Valamennyi mondat a fordított szövegben is felszólító módú, így topikális alanyuk rejtett (a szöveg olvasója: ön). A párhuzamos topikfejlődés tekintetében azonosított eltolódás a két nyelv szerkezeti különbségeiből következik, mivel az angol nyelvben a passzív mondatoknál a tárgy lép az alany helyére. Kiterjesztett párhuzamos topikfejlődést az angol szövegben nyolc esetben azonosítottunk (pl. az 1–2. mondatban: *Ervebo – Posology*), a magyar fordításban pedig hatszor (pl. a 3–4. mondatban: *adag – Emlékeztető oltás*). Az eltolódás magyarázata ezúttal is a két nyelv szerkezeti különbségeiben keresendő. A legnagyobb számban követő topikfejlődés fordult elő; 10 alkalommal vált az előző mondat rémája a következő mondat témájává mindkét szövegben (pl. a FNYSZ és a CNYSZ 6–7. mondatában: *data – Paediatric population*, illetve *adatok leírása – Gyermekek és serdülők*). Az elemzés során megfigyelhető volt az angol és a magyar szövegben egyaránt, hogy a 2., 8. és 10. mondatban szereplő topikális alanyok (*Posology*, *The posology*, *Method of administration – Adagolás*, *az adagolás*, *Az alkalmazás módja*) a címben megjelenő topikális alanyhoz (a FNYSZ és a CNYSZ 0. mondatában: *Posology and method of administration*, illetve *Adagolás és alkalmazás*) igazodnak.

Az orvosi szövegben domináns mintának bizonyuló követő topikfejlődés magas fokú (láncszerű) topikális összefüggést és kohéziót, valamint didaktikus, magyarázó jelleget jelez. Ahogyan a kohéziós kötések esetében, elsősorban a lexikai kohézióknál is megállapítottuk: a fordított szöveg minőségére vonatkozó szigorú előírások, valamint a szöveg jellege (használati utasítás) miatt várható, sőt elvárt, hogy a két szöveg topikszerkezete hasonló jellemzőket mutató, koherens szövegeket igazoljon.

4.2.2. A vallási áhítat

A vallási áhítat angol forrásszövegének és magyar fordításának topikszerkezetét egy-egy reprezentatív szövegrészlet mutatja a 2(a) és a 2(b) ábrán.

A vallási áhítat angol forrásnyelvi és magyar célnyelvi szövegének tematikus mélysége (vagyis eltérő topikjainak száma) egyaránt négy (*bridge, faith, we, you*). A topikok jól tükrözik a szöveg fő témaköreit: az építészeti remekmű, a *Golden Gate híd* (1–2. mondat) szolgál illusztrációként a hívők [*mi, hívők*] [5–6–7–8. mondat]) számára, hiszen a szerző a *hit*et (3–4. mondat) egy *híd*hoz hasonlítja, mely az embert Istennel összeköti. A záró mondatokban az áhítat írója felszólítja az olvasót (rejtett alany: *te* [9–10. mondat]), hogy emlékezzen erre a hitbeli összeköttetésre, amikor hidat lát. A topikális alanyok köré szervezett mondatokkal a szöveg lényegét könnyen visszaadhatjuk ebben a műfajban.

2(a) ábra
A vallási áhítat angol nyelvű szövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0A (cím)	bridge
0B (alcím)	Faith
1	Golden Gate Bridge
2	It
3	Faith
4	this span
5	we
6	we
7	we
8	we

2(b) ábra
A vallási áhítat magyar nyelvű fordításának topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0A (cím)	Híd
0B (alcím)	Hit
1	Golden Gate híd
2	rejtett alany: Golden Gate híd
3	Hit
4	ez az összeköttetés
5	rejtett alany: mi
6	rejtett alany: mi
7	rejtett alany: mi
8	rejtett alany: mi

A szöveg egyszerűen felépített, tömör, lényegretörő, a szerző gondolatmenetének logikai láncolata könnyen követhető, amit az alacsony tematikus mélység (4) is jelez. Érdekes, hogy – a címet és az alcímet nem számítva – a forrásnyelvi szövegben mindössze kettő mondatban (4. és 6. mondat) áll a topikális alany mondatkezdő pozícióban. Emiatt a topikális alanyok megtalálása kihívást jelentett ebben a forrásnyelvi szövegben.

A topikfejlődés típusait is azonosítottuk Lautamatti (1987) elemzőmodellje alapján. A magyar célnyelvi szövegben a topikfejlődés típusai teljes mértékben megegyeznek az angol forrásnyelvi szöveg topikfejlődési típusaival ebben a vallási áhítatban. Leggyakoribb a párhuzamos topikfejlődés, melynél az egymást követő mondatok topikja megegyezik (a referensük azonos). Ebből a típusból összesen

hat található ebben a szövegpéldányban (az 1–2., a 3–4., az 5–6., a 6–7., a 7–8., és a 9–10. mondatok között). Ahogyan azt a 2(a) és 2(b) ábrák is jól mutatják, a vallási áhítat topikszerkezete a benne előforduló nagyobb számú párhuzamos progresszió miatt „álló" struktúrát mutat (a jobboldali irányban elnyúló szerkezet helyett, amilyet pl. a fenti 1(a) és 1(b) ábra mutatott; erről bővebben lásd: Károly 2014: 186).

A topikfejlődés tekintetében a magyar célnyelvi szövegről ugyanazokat a megállapításokat tehetjük, melyeket az angol forrásnyelvi szövegről. A tematikus mélység és a topikok követése alapján elmondható, hogy a fordításban nem keletkezett topikszerkezeti eltolódás, a fordító szorosan követte az angol forrásnyelvi szöveg topikjait és topikfejlődését, szerkezeti szempontból is teljes szöveghűségre törekedett.

4.2.3. A novella

A novella angol forrásszövegének és magyar fordításának topikszerkezetét egy-egy reprezentatív szövegrészlet mutatja a 3(a) és a 3(b) ábrán.

3(a) ábra
A novella angol nyelvű szövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0 (cím)	A very short story
1	they
2	chimney swifts
3	it
4	the others
5	He and Luz
6	Luz
7	she
8	Luz
9	they

3(b) ábra
A novella magyar nyelvű szövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0 (cím)	Nagyon rövid elbeszélés
1	rejtett alany: ők
2	füsti fecskék
3	rejtett alany: az ég
4	a többiek
5	Ő és Luz
6	Luz
7	Luz
8	Luz
9	rejtett alany: ők

Ernest Hemingway *A very short story* című novellájában a tematikus mélység 13, tehát a szövegben összesen 13 különböző topik jelenik meg*: a very short story, they, chimney swifts, it* (első esetben az égre utal)*, he and Luz, Luz, they* (ezúttal a párra utal, míg ezt megelőzőleg egy másik csoportra)*, he, a few patients, fifteen letters, it* (a városra utal)*, the major*. A szöveg kétértelműségéhez, rétegzettségéhez a személyes névmásokkal jelzett topikok járulnak hozzá legjelentősebb mértékben. A novella Szász Imre tollából származó, *Nagyon rövid elbeszélés* című magyar fordításában összesen 14 különböző topikkal találkozik az olvasó, tehát eggyel többel, mint az angol forrásnyelvi szövegben: *nagyon rövid elbeszélés*, *(ők)*, *füsti fecskék*, *(az ég)*, *a többiek*, *ő és Luz*, *Luz*, *orvosok*, *ő* (a férfi), *néhány beteg*, *mások*, *(levél)*, (*Pordonone)*, *az őrnagy.* A topikok felsorolásában zárójellel jelöltük a szövegben fellelhető rejtett alanyokat. A rejtett alanyok esetében általában könnyen eldönthető, hogy a szerelmi történet adott mondata éppen Luzról vagy a férfiről szól.

Ahogyan azt már a grammatikai kötőelemek esetében említettük, míg a női szereplőt a tulajdonnév és a névmás is egyaránt jelöli, addig a férfi szereplő identitása a *he* névmás mögött bújik meg. A *they* névmás topik funkciójú előfordulásai értelmezési nehézség elé állítják az olvasót: az 1. mondatból nem derül ki, hogy a névmás kire utal, egyértelműen csak azt tudhatjuk, hogy több személyről van szó, és a 9. mondat esetében sem biztosan eldönthető az, hogy a *they* névmás az első mondatban már bevezetett csoportra utal, vagy pedig a 10. mondatban is előforduló személyekre (vélhetőleg orvosokra), akik a műtétet végzik. Ez a homály jellemzi a magyar

célnyelvre fordított novella kezdőmondatát is: *Padovában egy forró estén felvitték a tetőre, s onnan elnézhetett a város felett*. Bár a szöveg folytatásából teljes bizonyossággal kiderül, hogy a szerelmi történet férfi szereplője az, akit felvittek a tetőre, az a novella teljes egészét tekintve sem kikövetkeztethető, hogy az első mondatban kik azok, akik a cselekvést végzik.

A forrásnyelvi novellában párhuzamos topikfejlődést figyelhetünk meg 14 mondat esetében, követő és kiterjesztett párhuzamos topikfejlődést pedig összesen 13 mondatnál. A topikfejlődés típusait tekintve kevésbé egyenletes eloszlás figyelhető meg a magyar célnyelvi szövegben, mint az angol forrásnyelvi szöveg esetében. Leggyakrabban a párhuzamos topikfejlődés jelenik meg, ebből összesen 16-ot találhatunk a novellában, kiterjesztett párhuzamos topikfejlődést 14-et, követő topikfejlődést pedig kevesebb, összesen 12 esetben. Megállapítható tehát, hogy a szöveg magyar fordításának topikszerkezete bizonyos fokú eltolódást mutat az angolhoz képest.

4.2.4. A sajtóhír

A sajtóhír angol forrásszövegének és magyar fordításának topikszerkezetét egy-egy reprezentatív szövegrészlet mutatja a 4(a) és a 4(b) ábrán.

4(a) ábra
A sajtóhír angol nyelvű szövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0 (cím)	Western Australian Family
0a (alcím1)	Flora Drury
0b (alcím2)	Police
1	A family
2	The family
3	they
4	fears
5	two cars
6	family and friends
7	They
8	attempts

4(b) ábra
A sajtóhír magyar nyelvű szövegének topikfejlődése (részlet)

Mondat	
0 (cím)	rejtett alany: ők
0a (alcím1)	Flora Drury
0b (alcím2)	A rendőr- ség
1	rejtett alany: rendőrség
2	család
3	rejtett alany: ők
4	rejtett alany: ők
5	rejtett alany: ők
6	hozzátartozók és a barátok
7	ők
8	keresési kísérle- tek

Lautamatti (1987) topikszerkezet-elemző modellje alapján az angol nyelvű hírszöveg tematikus mélysége 8, azaz összesen nyolc különböző topik azonosítható benne a következő topikális alanyok megjelenésével: *Western Australian Family, Flora Drury, police, they* (a családra utal)*, fears, two cars, family and friends, attempts, a picture*. A forrásnyelvi szöveg topikális alanyai kivétel nélkül tulajdonnevek és főnevek, amelyek a szöveg logikai vázának jelentős lexikai egységei. A szöveg tematikus alanyai segítségével a hírszövegben jól azonosíthatók a topikok, az olvasó számára így jól követhető a történet építkezése és a műfajra jellemző lineáris információszervezés.

A forrásnyelvi szövegben a *Western Australian Family* topikális alanyként, a *the family*, *a family*, *they* és *family* lexikai egység formájában is előfordul. A *police* a *Western Australian Police* tulajdonnévként jelenik meg még topikális alanyként két alkalommal. A hír angol nyelvű szövegében párhuzamos topikfejlődést figyelhetünk meg két mondat esetében: az 1–2. mondat között és a 2–3. mondat között. Mindkét esetben a családról olvashatunk, az eltűnésükről, illetve az utazásukról: az alcím utáni második mondat írja le a földrajzi adatokat (azt, hogy honnan hova akartak eljutni), tehát új információt hordoz.

Követő topikfejlődést a forrásnyelvi szövegben összesen hat esetben találtunk. Mivel a fő kommunikációs cél a híradás, az információközlés és a tények lineáris bemutatása, nem meglepő, hogy az új topik bevezetése a topikszerkezetben is magas topikfejlődési számot ad. Kiterjesztett párhuzamos topikfejlődésre szintén hat példát találtunk a forrásszövegben (0–1. mondat, 3–6. mondat, 3–7. mondat, 0–9. mondat, 7–10. mondat és 9–12. mondat), és ezen mondatok esetében az azonos topikkal rendelkező mondatok sorát megszakítja egy új topik. Az angol nyelvű hírszöveg topikszerkezete tehát a topik fenntartását tükrözi, a lineáris információközlésre állít példát.

A fordításban ugyanúgy nyolc különböző topikkal találkozik az olvasó, mint az angol nyelvű szövegváltozatban. A magyarra fordított sajtóhírben sok helyütt (összesen 7 mondatban) rejtett alanyt találhatunk, ami azt jelenti, hogy a szövegnek majdnem felét rejtett topikális alanyú mondatok teszik ki. Ez a fordítói döntés (tudatosan vagy intuitív módon) megítélésünk szerint főként a magyar nyelv grammatikai és szintaktikai sajátosságaival magyarázható. A célnyelvi szövegben így néhol felmerül egy-egy fontos értelmezési kérdés, amelyekre az alábbiakban külön kitérünk.

Mindjárt a főcímben (0. mondat) is egy rejtett alannyal találkozunk, majd az 1. mondat is rejtett alanyt tartalmaz. Ami kétértelműségre ad okot, az az, hogy nem derül ki egyértelműen, hogy az első mondat rejtett alanya kit takar, tehát felmerül a kérdés: ki végzi a cselekvést, ki találta meg a családot? (*Életben találták meg a családot, aki 3 nappal ezelőtt tűnt el Ausztrália áradások sújtotta, kevéssé lakott részén.*) Csak a 7. mondatból feltételezhető, hogy a rendőrségre utal a rejtett alany, de ebben nem lehetünk minden kétséget kizáróan biztosak. A 10. mondatban olvasható, hogy a magasból vették őket észre, tehát vélhetően a légi keresés során a rendőrség munkatársai voltak azok, akik rájuk találtak (*A családot azonban néhány órás keresés után – amit szerdán tudtak folytatni – megtalálták, a magasból vették őket észre.*).

A többi rejtett alany esetében is felmerül hasonló bizonytalanság, ami gyengíti a cselekmény topikális tartalmát. A topikfejlődés típusait tekintve a magyar célnyelvi szövegben eggyel több (összesen 7) követő topikfejlődés található, mint az angol szövegben. Ez a fordításban leggyakrabban előforduló topikfejlődési típus. Párhuzamos topikfejlődés a magyar szövegben négy helyen jelenik meg, ami az angol eredeti szöveg duplája. A fordítás során ezzel erőteljesebb topikfenntartás jut érvényre. Kiterjesztett párhuzamos topikfejlődést három esetben azonosítottunk a fordításban (a 0–0b. mondat, a 2–7. mondat és az 1–9. mondat között). Az angol forrásszövegben ennek a duplája érhető tetten.

Összegezve, a számszerű különbségek alapján a topikfejlődésben megfigyelhetők olyan eltolódások, amelyektől a fordítás topikszerkezete lineárisabbá válik, s ezáltal a célnyelvi szöveg jobban *fenntartja* a topikokat, mint annak forrásnyelvi változata. A fordításban az információk nagyobb arányban jelennek meg egymást követő topikláncolatban, míg az angol forrásszövegben a láncolatba többször *beékelődik* egy másik topik, és a szöveg ezt követően tér vissza a korábbi topikra (az angol szövegben kétszer annyi a kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés, mint a magyar fordításban).

4.2.5. A topikszerkezet összevetése a négy műfajban

A négy különböző műfajú forrásnyelvi szöveget összevetve megállapítható, hogy párhuzamos topikfejlődésből a vallási áhítat szövegében található a legtöbb: 0,5/mondat. A többi műfaj értékei csökkenő sorrendben a következőképpen alakulnak: a novella szövegében 0,34, a hírszövegben 0,13, az orvosi alkalmazási előírásban pedig 0,05 párhuzamos topikfejlődés/mondat. A szövegek célnyelvi változatának esetében ugyanezt a csökkenő sorrendet figyelhetjük meg: vallási áhítat 0,5, novella 0,37, hírszöveg 0,26, és a legkisebb értéket itt is az orvosi alkalmazási előírás adja, amely 0,15 párhuzamos topikfejlődés/mondat.

Követő topikfejlődés a forrásnyelvi szövegek közül a hírszövegben azonosítható legmagasabb arányban. Ebben a műfajban az egy mondatra jutó érték 0,53, ezt szorosan követi az orvosi alkalmazási előírás 0,5-tel. A forrásnyelvi novella szövegében 0,32, míg a vallási áhítat esetében 0,25 a követő topikfejlődés egy mondatra eső értéke. A célnyelvi szövegek értékei szinte teljes mértékben megegyeznek a forrásnyelvi szövegek értékeivel. Ez alól csak egy kivétel van: a novella esetében a fordítás során csökkent a követő topikfejlődések száma, mert itt 0,28 jut belőle egy mondatra.

Kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés a forrásnyelvi szövegek közül a hírszövegben fordul elő legnagyobb arányban (0,47), ezt követi az orvosi alkalmazási előírás (0,4), a novella (0,32), és a legkisebb értéket (0,16) képviselő vallási áhítat. A célnyelvi szövegeknél a vallási áhítatban mért érték nem változott, és a novella esetében is csak minimális növekedés észlelhető (0,32-ről 0,33-ra), ugyanakkor enyhén csökken az orvosi alkalmazási előírás értéke, 0,4-ről 0,3-ra. A legjelentősebb eltérést a hírszöveg mutatja, ahol az egy mondatra jutó kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés 0,47-ről 0,2-re csökken a fordítás során.

A fenti adatokból kitűnik, hogy a vallási áhítat topikszerkezetében nem keletkezett eltolódás, hiszen a fordító megtartotta a forrásnyelvi szöveg topikszerkezetét. A novella topikszerkezetében minimális eltolódás figyelhető meg: a célnyelvi szövegváltozat két mondattal hosszabb, mivel a fordító két forrásnyelvi mondatot is felbontott. Ez már önmagában is eltolódást okoz: kettővel nőtt a párhuzamos topikfejlődések száma a célnyelvi szövegben. A célnyelvi szöveg értelmezését azonban az eltolódások nem befolyásolják negatívan, sőt, inkább segítik, mivel a célnyelven koherensebbé, gördülékenyebbé vált a szöveg a szóban forgó szöveghelyeken. Az orvosi alkalmazási előírás célnyelvi szövegében domináló követő topikfejlődés esetében nem keletkezett eltolódás. A párhuzamos és a kiterjesztett párhuzamos topikfejlődés vonatkozásában azonban a két nyelv szerkezeti különbségei (pl. a passzív szerkezet) topikszerkezeti eltolódásokat idéztek elő, melyek azonban a célnyelvi szöveg értelmezését nem befolyásolják.

A hírszöveg topikszerkezetében következett be a legjelentősebb mértékű eltolódás: a párhuzamos topikfejlődések száma a fordításban a kétszeresére nőtt, míg a kiterjesztett párhuzamos topikfejlődéseké a felére csökkent. Megfigyelésünk szerint az eltolódásokat ebben a szövegben többnyire a két nyelv rendszerbeli különbségei

okozzák (a forrásnyelvi passzív szerkezetek aktív szerkezettel adhatók csak vissza a célnyelvben). A hírszöveg műfajában korábbi kutatások is kimutattak már topikszerkezeti eltolódásokat nagyobb korpuszon (pl. Károly et al. 2012, Károly 2014). Ahhoz azonban, hogy megállapíthassuk, vajon a topikszerkezet módosulásai okoznak-e „hangsúly/fókuszmódosulást és következésképpen eltérő diskurzustartalmat" (Károly 2014: 190) ebben a szövegpéldányban, további, tartalomszempontú, műfajalapú vizsgálatok elvégzésére lenne szükség.

5. Összegzés

Esettanulmányunk célja a négy műfajpéldány angol forrásnyelvi és magyar célnyelvi szövegének mélyreható kohéziós és topikszerkezeti vizsgálata volt, a hasonlóságok, eltérések, valamint a fordítás során keletkezett eltolódások feltárása érdekében. Az eredmények azt mutatják, hogy a grammatikai kohéziós eszközök tekintetében mind a négy műfajpéldányban a referenciális kötések dominálnak a forrásnyelvi szövegekben, és a referenciális kötések száma növekszik a fordítás során. Ez alapján feltételezhető, hogy a növekedés nem műfaji sajátosságoktól függ, hanem a fordítás eredményeként keletkezik, és a két nyelv közötti rendszerbeli különbségek váltják ki: a magyar nyelvben ugyanis a ragozott igealakokkal és birtokos személyjellel jelölt referenciát minden igealak és birtokviszonyt kifejező főnév esetében kötelezően jelölnünk kell (Heltai és Juhász 2002).

A lexikai kohéziós eszközök tekintetében az összes szöveg esetében az ismétlések játszák a legjelentősebb szerepet, ezek vannak jelen a legnagyobb számban. Két műfajnál az adatok igazolni látszanak egy fontos fordítási univerzálénak tartott jelenséget, az ismétléskerülési hipotézist: az alkalmazási előírásban és a novellában az ismétlések száma csökkent a célnyelvre való átültetés során. Ezzel szemben a vallási áhítat és a hírszöveg esetében az ismétlések száma lényegesen növekszik a fordításban, ezzel mintegy ellentmondva az ismétléskerülési hipotézisnek. Megfigyeléseink szerint a vallási áhítatra és a hírszövegre jellemző tömör, lényegre törő stílus az, amely az ismétlések nagyobb számának tolerálását vonja maga után. Mindkét műfaj vizsgált célnyelvi szövegpéldányában megállapítottuk, hogy a fordító a forrásnyelvi kohéziós eszközt (pl. szinonimát vagy ellipszist) több esetben ismétlésre cserélte, amivel opcionális (a fordító döntésén múló és nem a nyelvek rendszerbeli különbségeiből fakadó) eltolódás keletkezett a fordítási szövegekben.

A topikszerkezetben azt találtuk, hogy a vallási áhítat kivételével minden műfajban enyhén növekszik a párhuzamos témafejlődések száma a magyarra fordított szövegben. Látható továbbá, hogy számottevő eltolódás a fordításban a négy műfaj közül csak a hírszöveg topikszerkezetében következett be, mivel a párhuzamos topikfejlődések száma itt a kétszeresére nőtt, és a kiterjesztett párhuzamos topikfejlődéseké pedig a felére csökkent. Következésképp az orvosi alkalmazási előírásra, a vallási

áhítatra és a novellára vonatkozóan feltehető, hogy a műfajtranszfer-stratégiáknak részét képezi a topikszerkezet mintázatainak és a különböző topikfejlődési módok számának hozzávetőleges megtartása annak érdekében, hogy a szöveg műfaji jellege és üzenete sérületlenül megmaradjon a célnyelvi szövegben. A hírszöveg esetében korábbi kutatások is kimutattak már topikszerkezeti eltolódásokat nagyobb korpuszon (Károly et al. 2012, Károly 2014), amit a jelen vizsgálat is megerősít. Ugyanakkor a négy műfaj további szövegpéldányokon végzett vizsgálata szükséges ahhoz, hogy megállapíthassuk, hogy a topikszerkezet célnyelvi átültetésének stratégiáiban vannak-e általánosítható különbségek a műfajok között.

Az orvosi alkalmazási előírás szövegpéldányának egyedi, a kohéziós és topikszerkezetet érintő műfajtranszfer-stratégiáiról megállapítható, hogy abban kevés és csupán kisebb mértékű eltolódás figyelhető meg a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg között, és ahol van eltolódás, ott jellemzően a két nyelv rendszerbeli különbségei állnak annak hátterében. Az eredmények ugyanakkor azt is mutatják, hogy a vizsgált szövegpéldányok közül az orvosi alkalmazási előírásban azonosítható jelentősebb számú hiponímia, de a többi műfajban ezek száma elenyésző. Ennek oka feltehetően az lehet, hogy az alkalmazási előírás nyelvezete fogalmi hierarchiákra épülő szaknyelv, így a szöveg elengedhetetlen sajátossága a definiálás, a kategorizálás és a pontosítás. A szövegpéldányok vizsgálata alapján feltételezhető továbbá, hogy az orvosi alkalmazási előírás műfajára kevésbé jellemző az ellipszis, a szubsztitúció és a kötőszók mondatok közötti kötéseket alkotó használata, hiszen a műfaj elsődleges célja az utasítások legegyszerűbb és legátláthatóbb közlése. Mindezek mellett a topikszerkezet vonatkozásában az orvosi szövegben domináns az újabb és újabb topikokat felvonultató követő topikfejlődés, ami magas fokú tematikus kohéziót, valamint didaktikus, magyarázó jelleget ad a szövegnek.

A vallási áhítat esetében érdekes módon kitűnnek bizonyos, a műfajra jellemző egyedi referenciális sajátosságok. Lényeges eleme egyfelől a többes szám első személyű névmások jelenléte, amelyek azt jelzik, hogy a szöveg szerzője maga is azonosul a hívők táborával. Emellett a szerző egyes szám második személyben szólítja meg az olvasót a szöveg végén, mivel − ahogy Viola (2020: 7) is hangsúlyozza − a napi üzenetek, buzdítások, hitélet-erősítő jellegű szövegek igyekeznek az olvasó érzelmi világára is hatni. Számottevő az ismétlések száma is a vallási áhítat szövegében, amelyekkel a szerző előtérbe helyezi az üzenet legjelentősebb topikjait (*bridge*, *faith, God*, *life*). Fontos kiemelnünk továbbá, hogy a vallási áhítat az általunk vizsgált szövegek közül az egyetlen, ahol a fordító teljes mértékben megtartotta az eredeti szöveg topikszerkezetét, eltolódás nem keletkezett.

A harmadik műfaj, a novella esetében szembetűnő a referenciális kötések kimagasló száma, amelyet a szöveg elbeszélő jellegével magyarázhatunk. Jelentős továbbá a *nagyon rövid* elbeszélés tömörsége, sűrűsége, nyelvezetének lecsupaszított stílusa, amely az igék gyakoriságát, illetve a magyar célnyelvi szövegben a ragozásban megjelenő referenciáknak a kimagasló arányát eredményezi. Számottevőek emellett a novella szövegében az ismétlések, amelyek vélhetően szintén a műfaj jellemzőivel magyarázhatók: mivel a novella cselekménye rövid, egyetlen szálon fut, így a történet

szövege lexikai értelemben is korlátok között mozog. A novella magyarra átültetett topikszerkezetének esetében enyhe eltolódást figyelhetünk meg az angolhoz képest, amely arra enged következtetni, hogy a fordító igyekezett olyan célnyelvi szöveget létrehozni, amely jobban illeszkedik a magyar irodalmi szöveghagyományokba.

A negyedik műfaj, a hírszöveg esetében legszembetűnőbb a műfajra jellemző tömör, lényegre koncentráló leírás, amely egyidejűleg magába foglalja a referenciák magas számát, a szubsztitúció hiányát és a kötőszók alacsony számát is. Jellemző továbbá rá az ismétlések magas száma, hiszen a szöveg a lehető legtöbb információt akarja közvetíteni az olvasóknak, a lehető legtömörebb megfogalmazásban (Bell 1991). Kiemelkedő a hírszövegben a meronimák száma is, amelyek jelenlétét részben a földrajzi nevek használata okozza, a műfajra jellemző módon. A topikszerkezet tekintetében a hírszöveg magyarra átültetett szövegpéldányában jelentős eltolódások figyelhetők meg. Érdemes ezért a jövőben nagyobb korpuszon megvizsgálni azt a jelen elemzés eredményei alapján a korábbiakban megfogalmazott hipotézist, mely szerint a hírszöveg fordításában az információk nagyobb arányban jelennek meg egymást követő topikláncolatban, mint a forrásszövegben.

Bár a kutatás jellegéből fakadóan a fentiekben megfogalmazott következtetések csupán a vizsgált szövegpéldányokra vonatkoztathatók, az eredmények új információkkal gazdagítják a különféle műfajok fordítási viselkedésével kapcsolatos ismereteinket. Ahogy ugyanis tanulmányunk elméleti hátterében rámutattunk, a korábbi szövegkohézióra és koherenciára fókuszáló fordítási szempontú kutatásokban közös az, hogy középpontjukban egyetlen műfaj áll. Ismereteink szerint eddig nem született olyan kutatás, amely a lexiko-grammatikai és topikszerkezeti kohéziót, illetve az ezekhez kapcsolódó műfajtranszfer-stratégiákat különböző műfajok esetében vizsgálta volna. Az itt bemutatott eredmények egyértelműen rámutatnak arra, hogy a kohéziós és topikszerkezeti mintázatok műfajfüggő módon változhatnak a fordítás folyamatában. Ennek a megállapításnak nem csupán elméleti relevanciája van a műfajszempontú fordításkutatás és a fordítási univerzálék vizsgálata számára, hanem hozzájárulhat a fordítóképzésben a műfaji különbségek tudatosításához és a műfajspecifikus fordítói stratégiák elsajátításához. A fentiekben megfogalmazott hipotézisek igazolásához azonban még nagyobb korpuszon végzett, és további műfajokra és nyelvpárokra is kiterjedő vizsgálatokra van szükség.

Irodalom

Andok M. 2001. A sajtóhírek a tudományos diskurzusban. In: Békési I., Petőfi S. J., Vass L. (szerk.) *Szemiotikai szövegtan* 14. Szeged: JGYTF Kiadó. 109−137.

Arhire, M. 2017. Cohesive devices in translator training: A study based on a Romanian translational learner corpus. *META* Vol. 62. No. 1. 155−177. https://doi.org/10.7202/1040471ar

Arhire, M. 2018. The Translation of Ellipsis as Identity Marker in the Literary Dialogue. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 10. No. 3. 19–32. https://doi.org/10.2478/ausp-2018-0025

Baker, M. 1992. *In Other Words.* Routledge: London. https://doi.org/10.4324/9780203133590
Baker, M. 1995. Corpora in Translation Studies. An Overview and Suggestions for Future Research. *Target* Vol. 7. No. 2. 223−245. https://doi.org/10.1075/target.7.2.03bak
Bassnett, S. 2002. *Translation Studies.* London and New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203427460
Becher, V. 2011. *Explicitation and Implicitation in Translation. A Corpus-based Study of English-German and German-English Translations of Business Texts.* PhD Dissertation. Hamburg: Universität Hamburg. https://d-nb.info/102042673X/34 (letöltve: 2026. 05. 30.)
Bell, A. 1991. *The Language of News Media.* Oxford, UK: Blackwell.
Bhatia, V. K. 1997a. Genre analysis today. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* Vol. 75. No. 3. 629−652. https://doi.org/10.3406/rbph.1997.4186
Bhatia, V. K. 1997b. Translating legal genres. In: Trosborg, A. (eds) *Text Typology and Translation*. Amsterdam: John Benjamins. 203−214. https://doi.org/10.1075/btl.26.15bha
Bielsa, E. 2007. Translation in global news agencies. *Target* Vol. 19. No. 1. 135−155. https://doi.org/10.1075/target.19.1.08bie
Blum-Kulka, S., Levenston, E. A. 1983. Universals of Lexical Simplification. In: Faerch, C., Kaspar, G. (eds) *Strategies in Interlanguage Communication*. London: Longman.
Blum-Kulka, S. 1986. Shifts of cohesion and coherence in translation. In: House, J., Blum-Kulka, S. (eds) *Interlingual and intercultural communication: Discourse and cognition in translation and second language acquisition studies*. Tübingen: Gunter Narr. 17−35.
Bogook K. 2008. *Az egyperces novellák idegen nyelvre történő fordításával kapcsolatos problémák és egy alternatív fordítási módszerről.* Doktori értekezés. Kézirat. ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Legújabbkori Magyar Irodalom Doktori Program. http://hdl.handle.net/10831/45305
Cs. Tóth A. 1996. *Örkény István világa fordításban (Az Egyperces novellák francia és angol fordításának traduktográfiája).* Doktori értekezés. Kézirat. József Attila Tudományegyetem.
Magyar Katolikus Lexikon = Diós I., Viczián J. (szerk.) 1998. *Magyar Katolikus Lexikon 4. Gas-Hom.* Budapest: SZIT.
Diószegi A. 1960. A mai magyar novella. *Irodalomtörténet* 48. évf. 1 szám. 13−22. https://real-j.mtak.hu/2853/1/IrodalomTortenet_1960.pdf (letöltve: 2026. 05. 30.)
Englund Dimitrova, B. 2005. *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. Amsterdam: John Benjamins. https://doi.org/10.1075/btl.64.08exp
Fowler, R. 1991. *Language in the News*. London: Routledge.
Gerzymisch-Arbogast, H., Kunold J., Rothfuß-Bastian, D. 2006. Coherence, theme/rheme, isotopy: Complementary concepts in text and translation. In: Heine, C., Schubert, K., Gerzymisch-Arbogast H. (eds) *Text and Translation. Theory and Methodology of Translation.* Tübingen: Narr. 349–370.
Göpferich, S. 1995. *Textsorten in Naturwissenschaften und Technik: pragmatische Typologie, Kontrastierung, Translation*. Tübingen: Günter Narr Verlag.
Halliday, M. A. K., Hasan, R. 1976. *Cohesion in English.* London: Longman. https://doi.org/10.4324/9781315836010
Halliday, M.A.K., Hasan, R. 1985. *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective.* Victoria: Deakin University.
Halliday, M. A. K., Matthiessen, C. M. I. M. 2004. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.

Hasan, R. 1984. Coherence and Cohesive Harmony. In: Flood, J. (ed.) *Understanding Reading*. Delaware: International Reading Association. 181–219.

Heltai P., Juhász G. 2002. A névmások fordításának kérdései angol–magyar és magyar–angol fordításokban. *Fordítástudomány* 4. évf. 2. szám. 46–62. https://ojs3.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/1365/934 (letöltve: 2026. 06. 30.)

Illésné Kovács M., Simigné Fenyő S. 2008. A metainformációs nyelvi elemek funkciója betegtájékoztatók szövegében. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 3. évf. 1. szám. 165–174. Elérhető: https://matarka.hu/koz/ISSN_1788-9979/vol_3_no_1_2008/ISSN-1788-9979_vol_3_no_1_2008_165-174.pdf (letöltve: 2026. 05. 30.)

Illésné Kovács M., Simigné Fenyő S. 2009. Gyógyszerészeti kísérőiratok kommunikációs szempontú elemzése Hymes szociokulturális modellje alapján. In: Gecső T., Sárdi Cs. (szerk.) *A kommunikáció nyelvészeti aspektusai*. Budapest, Székesfehérvár: Tinta Könyvkiadó. 141–148.

Jenei G. 2008. *The Contribution of Reference and Co-reference to Cohesion*. Saarbrücken: VDM.

Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Károly K. 2008. Genre transfer strategies and genre transfer competence in translation. *Sprachtheorie und germanistische Linguistik* Vol. 18. No. 1. 37–53.

Károly K. 2013. A retorikai struktúra műfaji szempontú elemzésének módszereiről a magyar–angol sajtófordításban. *Fordítástudomány* 15. évf. 1. szám. 5–31. https://ojs.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/261/125

Károly K. 2014. *Szövegkoherencia a fordításban*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

Károly K. 2017. *Aspects of Cohesion and Coherence in Translation. The Case of Hungarian-English News Translation*. Amsterdam: John Benjamins. https://doi.org/10.1075/btl.134

Károly K. 2022. A nyelvi közvetítés empirikus kutatásának módszerei. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péch O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és tolmácsolás kutatásmódszertanába I. Általános rész.* Budapest: ELTE FTT-MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 27–58. https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/3

Károly K., Árvay A., Edwards M., Fekete H., Kolláth K., Tankó Gy. 2000. A szövegkohézió mérése a vizsgafordítások értékelésében. *Fordítástudomány.* 2. évf. 2. szám. 36–63. https://ojs.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/1369/938

Károly K., Ábrányi H., Kovalik-Deák Sz., Laszkács Á., Mészáros A. É., Seresi M. 2012. Szövegkohézió és sajtófordítás: Kohéziós eltolódások a hírszövegek magyar−angol fordításában. *Fordítástudomány* 14. évf. 2. szám. 30–67. https://ojs.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/260/124

Károly K., Karádi G., Olgyay-Fekete J., Sulyok K. 2022. A szövegkohézió újrateremtése műfordításban: esettanulmány Salinger *The Catcher in the Rye* című művének két magyar fordításáról. *Fordítástudomány* 24. évf. 2. szám. 5–40. https://doi.org/10.35924/fordtud.24.2.1

Kendenan, E. S. 2017. Simile & metaphor in translation: A study on students' Translation of Amy Tan's "Two Kinds" Short Story. *Language Circle: Journal of Language and Literature* Vol. 11. No. 2. 107−116.

Klaudy K. 1999. *Bevezetés a fordítás elméletébe.* Budapest: Scholastica. https://doi.org/10.1556/9789634541936

Klaudy K. 2001. Az aszimmetria hipotézis. In: Bartha M. (szerk.) *A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai.* Székesfehérvár: KJF. 371−378. https://mek.oszk.hu/23300/23380

Kolb, W. 2011. The Making of Literary Translations: Repetition and Ambiguity in a Short Story by Ernest Hemingway. *Across Languages and Cultures* Vol. 12. No. 2. 259−274. https://doi.org/10.1556/acr.12.2011.2.7

Koppándi B. P. 2016. *Az „új homiletika" mozgalom és az amerikai protestáns prédikálás megújítása.* Doktori értekezés. Kézirat. Debrecen-Kolozsvár: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/4f8c9eb5-bc1d-472c-8221-dde1fe65b699/content (letöltve: 2026. 05. 30.)

Kovács G. 2019. A novella szövegpoétikája és a műfordítás (Jack London: "Tragédia a messzi Északon"; "Az élet törvénye"). *Partitúra* 14. évf. 1. szám. 81−99. https://doi.org/10.17846/pa.2019.14.1.81-99

Kuleli, M. 2019. Identification of translation procedures for culture specific items in a short story. *Journal of Language and Linguistic Studies* Vol. 15. No. 3. 1105–1121. https://doi.org/10.17263/jlls.631551

Kuna Á., Ludányi Zs. 2019. Terminológiai elvek az orvosi szaknyelvben és a gyógyító kommunikációban. Problémák, tendenciák, ideológiák. In: Fóris Á., Bölcskei A. (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen.* Budapest: L'Harmattan Kiadó – OFFI Zrt. 120–139. https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologastrategiai_kihivasok.pdf (letöltve: 2026. 02. 08.)

Künzli, A. 2004. I find that a bit exaggerated – Neutralization in Translation. In: Papaconstantinou, A. (ed.) *Choice and Difference in Translation: The Specifics of Transfer.* Athens: The National and Kapodistrian University of Athens. 81–96.

Lautamatti, L. 1978. Observations on the development of the topic of simplified discourse. In: Enkvist, N. E., Kohonen, V. (eds) *Text Linguistics, Cognitive Learning and Language Teaching.* Helsinki: Akateeminen Kirjakauppa. 71–104. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57428 (letöltve: 2026. 05. 30.)

Lautamatti, L. 1987. Observations on the development of the topic of simplified discourse. In: Connor, U., Kaplan, R. B. (eds) *Writing Across Languages: Analysis of L2 Text*. Reading Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company. 87–114.

M. Korchmáros V. 1993. *Mondattan.* Szeged: JATE.

M. Szegedi E. 2025. Lexikai ismétléseltolódások egy angol forrásnyelvű áhítat két magyar fordítási változatában. In: Adorján M., Kovács T. (szerk.) *Egyházi szövegek fordítása és utószerkesztése. Fordításoktatás és könyvkiadás.* Budapest: L'Harmattan. 117–146.

Magyar Katolikus Lexikon = Diós I., Viczián J. (szerk.) 1998. *Magyar Katolikus Lexikon 4. Gas-Hom.* Budapest: Szent István Társulat.

Magyarné Szabó E. 2020. Az irónia megjelenési formái Örkény *Egyperceseiben* és azok német fordításaiban. *LINGDOK 19*. *Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai* (szerk. Scheibl György) Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola. 57−68.

Mann, W. C., Thompson S. A. 1988. Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization. *Text* Vol. 8. No. 3. 243–281. https://www.sfu.ca/rst/05bibliographies/bibs/Mann_Thompson_1988.pdf, https://doi.org/10.1515/text.1.1988.8.3.243

Mány D. 2020. *Eufemizmusok az orvosi szakfordításban.* Doktori értekezés. Kézirat. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program. https://doi.org/10.15476/ELTE.2020.107

McCormick, J. 2020. *Journalism Essentials*. London: Routledge.
McQuail, D. 2003. *A tömegkommunikáció elmélete.* Budapest: Osiris Kiadó.
Mujzer-Varga K. 2009. *Honosítás és idegenítés - Reálialexémák megfeleltetése az egyperces novellák fordításában.* Doktori értekezés. Kézirat. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program. http://hdl.handle.net/10831/46210
Nagy I. 2006. *Homiletika*. Budapest: KRE HTK.
Örkény I. 2013. *Párbeszéd a groteszkről.* Budapest: Palatinus.
Park, O. 2009. The issue of metaphor in literary translation: focusing on the analysis of a short story translation. *Journal of Language &Translation* Vol. 10. No. 1. 155−175. https://doi.org/10.22425/jul.2009.10.1.155
Pasco, A. H. 1991. On defining Short Stories. *New Literary History* Vol. 22. No. 2. 407−422. https://doi.org/10.2307/469046
Pilegaard, M. 1997. Translation of Medical Research Articles. In: Trosborg, A. (ed.) *Text Typology and Translation*. Amsterdam: John Benjamins. 159–184. https://doi.org/10.1075/btl.26.13pil
Pisanski Peterlin, A. 2008. Translating metadiscourse in research articles. *Across Languages and Cultures* Vol. 9. No. 2. 205–218. https://doi.org/10.1556/Acr.9.2008.2.3
Polo, J. F. 1995. Some discoursal aspects in the translation of popular science texts from English into Spanish. Warwik-Sanna, B., Tanskanen, k., Hiltunen, R. (eds) *Organization in discourse Proceedings from the Turku conference. Anglicana Turkuensia 14*. Turku: University of Turku. 257−264.
Pourgharib, B., Rabi, A. 2018. Generic analysis of literary translation: A case study of contemporary English short stories. *Journal of Language and Translation* Vol. 8. No. 2. 91−102.
Rogers, M. 1997. Synonymy and Equivalence in Special-language Texts. In: Trosborg, A. (ed.) *Text Typology and Translation.* Amsterdam: John Benjamins. 217–246. https://doi.org/10.1075/btl.26.17rog
Seidl-Péch O. 2024. *A fordítások lexikai kohéziós mintázata*. Budapest: ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék. https://www.eltereader.hu/kiadvanyok/https-www-eltereader-hu-media-2024-10-ford_lex-koh_spo-1-pdf, https://doi.org/10.21862/fordtudert4
Seidl-Péch O., Hargitai I. 2025. A betűszavak és fordításuk egészségügyi szakszövegekben. *Fordítástudomány* 27. évf. 2. szám. 28–40. https://doi.org/10.35924/fordtud.27.2.2
Shlesinger, M. 1995. Shifts in cohesion in simultaneous interpreting. *The Translator* Vol. 1. No. 2. 193−214. https://doi.org/10.1080/13556509.1995.10798957
Szakály Sz. 2020. A műfaji identitás kérdése Örkény István egyperces novelláinak angol nyelvű fordításában. *Fordítástudomány* 22. évf. 1. szám. 69−85. https://doi.org/10.35924/fordtud.22.1.5
Szepesi Gy. 1986. *Nyelvi babonák*. Budapest: Gondolat Kiadó.
Tótfalusi I. 2008. *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
van Dijk, T.A. 1988. *News as Discourse.* New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203062784
Vehmas-Lehto, I. 1989. *Quasi-correctness. A Critical Study of Finnish Translations of Russian Journalistic Texts.* Helsinki: Neuvostoliittoinstituuti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0976-7
Viola É. 2020. *A retorikaistruktúra-elmélet egy fordítástudományi kutatás hátterében. Angol–magyar vallási szövegek vizsgálata.* Doktori értekezés. Kézirat. Budapest: ELTE Nyelvtu-

dományi Doktori Iskola. Fordítástudományi Doktori Program. https://doi.org/10.15476/ELTE.2020.005

Visy B. 2025. „Most e titkot kilesem" Rejtélyek és vonzódások Babits Mihály Poe-fordításai körül. In: Reichert G., Szénási Z. (szerk.) *„...értelme ennek a régi, nagy titoknak" Titok és varázs a filozófiában, az irodalomban és a művészetekben.* Tatabánya: Tatabánya Alkotó Művészeiért Közalapítvány. 120–156.

White, J. R. 2013. Ellipsis as a Marker of Interaction in Spoken Discourse. *Research in Language.* Vol. 11. No. 3. 250–276. https://doi.org/10.2478/v10015-012-0020-x

Zachar V. 2017. Sajtófordítás a fordításoktatásban. *Fordítástudomány* 19. évf. 1. szám. 101–118. https://ojs.mtak.hu/index.php/fordtud/issue/view/269/133

Internetes hivatkozások

52/2005. (XI. 18.) EüM rendelet az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek forgalomba hozataláról 52/2005. (XI. 18.) EüM rendelet az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerek forgalomba hozataláról - Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0500052.eum# (letöltve: 2026. febr.15.)

Ajánlások az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézethez (OGYÉI) benyújtott kísérőiratok fordításához https://ogyei.gov.hu/dynamic/ajanlasok_kiseroiratforditashoz_version_60.pdf (letöltve: 2026. 02. 15.)

BBC News https://www.bbc.com/news/world-australia-68555845 (letöltve: 2026. 01. 11.)

European Commission 2009. *A guideline on Summary of Product Characteristics (SmPC).* In: The Rules Governing Medicinal Products in the European Union, Volume 2C, Notice to Applicants. European Commission, Brussels. https://health.ec.europa.eu/document/download/6a043dea-7d0f-4252-947b-cef58f53d37e_en?filename=smpc_guideline_rev2_en.pdf (letöltve: 2026. 02. 15.)

European Commission – Union Register of medicinal Products https://ec.europa.eu/health/documents/community-register/html/h1392.htm (letöltve: 2026. 02. 15.)

Magyar Katolikus Lexikon https://lexikon.katolikus.hu/H/homiletika.html (letöltve: 2026. 02. 15.)

Függelék

1(a) számú függelék. Részlet az Ervebo vakcina alkalmazási előírásának 4.2 pontjából, angol forrásnyelvi változat (9 mondat)

(0) **4.2 Posology and method of administration**
(1) Ervebo should be administered by a trained healthcare worker.
(2) Posology
(3) Individuals 1 year of age or older: one dose (1 mL) (see section 5.1).
(4) *Booster dose*
(5) The need and appropriate timing for booster dose(s) have not been established.

(6) Current available data are included in section 5.1.
(7) *Paediatric population*
(8) The posology in children 1 to 17 years of age is the same as in adults.
(9) Safety, immunogenicity and efficacy of Ervebo in children less than 1 year of age have not been established (see sections 4.8 and 5.1).

1(b) számú függelék. Részlet az Ervebo vakcina alkalmazási előírásának 4.2 pontjából, magyar célnyelvi változat (9 mondat)

(0) 4.2 Adagolás és alkalmazás
(1) Az Ervebót képzett egészségügyi dolgozónak kell beadnia.
(2) Adagolás
(3) 1 éves vagy annál idősebb személyek: egy adag (1 ml) (lásd 5.1 pont).
(4) *Emlékeztető oltás*
(5) Az emlékeztető oltás(ok) szükségességét és a beadás(ok) megfelelő időpontját nem igazolták.
(6) A jelenleg rendelkezésre álló adatok leírása az 5.1 pontban található.
(7) *Gyermekek és serdülők*
(8) Az 1-17 éves gyermekek és serdülők esetében az adagolás megegyezik a felnőttekével.
(9) Az Ervebo biztonságosságát, immunogenitását és hatásosságát 1 évesnél fiatalabb gyermekek esetében nem igazolták (lásd 4.8 és 5.1 pont).

2(a) számú függelék: Részlet a *Bridge to God's Promises* című keresztény vallási áhítat angol forrásnyelvi szövegéből (6 mondat)

(0a) Bridge to God's Promises
(0b) Faith is the pathway to abundant life in the Lord.
(1) Northern California is home to the Golden Gate Bridge, a famous landmark and marvel of human engineering.
(2) Stretching across the strait between San Francisco Bay and the Pacific Ocean, it connects two shores that were once separated and provides safe passage across the expanse.
(3) In our spiritual life, faith can also be seen as a type of bridge—one that links us, who were once far from God, to His promises (Isaiah 59:2).
(4) This span is foundational to our relationship with the Lord, offering hope on our journey.
(5) And the more we immerse ourselves in God's Word and absorb His principles, the stronger this bridge of faith becomes.
(6) We can depend on it to provide safety as we navigate life's trials.

2(b) számú függelék: Részlet a *Híd Isten ígéreteihez* című keresztény vallási áhítat magyar forrásnyelvi szövegéből (6 mondat)

(0a) Híd Isten ígéreteihez
(0b) A hit vezet el az Úrban való bővelkedő élethez
(1) Észak-Kaliforniában található a híres látványosság, a Golden Gate-híd, a mérnöki tudomány egyik csodája.
(2) A San Francisco-öblöt és a Csendes-óceánt összekötő szoroson átnyúlva köti össze a két, korábban különálló tengerpartot, és biztonságos átjárást biztosít a szoros fölött.
(3) Lelki életünkben a hit is egyfajta híd: bár egykor távol voltunk Istentől, összeköt minket az Ő ígéreteivel (Ézs. 59: 2).
(4) Ez az összeköttetés létfontosságú az Úrral való kapcsolatunkban, és reményt ad életünk útján.
(5) Minél inkább elmélyedünk Isten Igéjében és magunkba szívjuk az Ő igazságát, annál erősebbé válik hitünk hídja.
(6) Bízhatunk benne, hogy biztonságot nyújt életünk viharai közepette.

3(a) számú függelék: Részlet az *A very short story* című novella angol forrásnyelvi szövegéből (9 mondat)

(0) A very short story
(1) One hot evening in Padua they carried him up onto the roof and he could look out over the top of the town.
(2) There were chimney swifts in the sky.
(3) After a while it got dark and the searchlights came out.
(4) The others went down and took the bottles with them.
(5) He and Luz could hear them below on the balcony.
(6) Luz sat on the bed.
(7) She was cool and fresh in the hot night.
(8) Luz stayed on night duty for three months.
(9) They were glad to let her.

3(b) számú függelék: Részlet a *Nagyon rövid elbeszélés* című novella magyar célnyelvi szövegéből (9 mondat)

(0) Nagyon rövid elbeszélés
(1) Padovában egy forró estén felvitték a tetőre, s onnan elnézhetett a város felett.
(2) Füsti fecskék röpködtek a levegőben.
(3) Egy idő múlva besötétedett, és felgyulladtak a fényszórók.
(4) A többiek lementek, s magukkal vitték az üvegeket.

(5) Ő és Luz hallották őket lenn az erkélyen.
(6) Luz az ágyon ült: hűvös és friss volt a forró éjszakában.
(7) Luz három hónapig maradt éjszakai szolgálatban.
(8) Szívesen megengedték neki.
(9) Mikor őt operálták, Luz készítette elő a műtétre.

4(a) számú függelék: A hírszöveg angol forrásnyelvi változata (5 mondat)

(0) Western Australian family missing for three days found alive in flooded outback
(0A) 1 hour ago By Flora Drury, BBC News
(0B) Police released two images of cars the family were believed to be travelling in
(1) A family who had gone missing in a remote, flooded region of Australia's outback have been found alive after a three-day search.
(2) The family of seven had set off on Sunday, planning to travel 400 miles (650km) from Kalgoorlie Boulder to Tjuntjuntjara, in Western Australia.
(3) The alarm was raised when they failed to arrive in the Aboriginal community.
(4) Fears for their safety increased after the area was hit with more than six months' worth of rain in 24 hours.
(5) It was thought their two cars - carrying three elderly people and four children aged seven to 17 - may have become bogged down in mud, the Guardian reports.

4(b) számú függelék: A hírszöveg magyar célnyelvi változata (5 mondat)

(0) A nyugat-ausztráliai családot 3 nap után életben találták az áradás sújtotta vidéken
(0A) 1 órával ezelőtt, Flora Drury BBC News
(0B) A rendőrség két fotót tett közzé az autókról, melyben a család feltételezhetően utazott
(1) Életben találták meg a családot, aki 3 nappal ezelőtt tűnt el Ausztrália áradások sújtotta, kevéssé lakott részén.
(2) A héttagú család vasárnap indult útnak, 400 mérföldes (650 km) utat terveztek megtenni a nyugat-ausztráliai Kalgoorlie Boulder-ből Tjuntjuntjara-ba.
(3) A rendőrséget akkor értesítették, amikor a család végül nem érkezett meg az őslakos közösségbe.
(4) Az épségükért különösen aggódtak, miután a térségben 24 óra alatt hat havi csapadékmennyiség hullott le.
(5) Azt gondolták, hogy autóik, amiben 3 idősebb ember és 4 gyermek (7 és 17 év közöttiek) utazott, elakadtak a sárban – írja a Guardian.